

”Min viktigaste uppgift är att lyssna på barnet”

-en kritisk diskursanalys av barns delaktighet inom socialtjänsten

Av Sandra Hjärpe & Charlotta Karlsson

LUNDS UNIVERSITET

Socialhögskolan

Kandidatuppsats (SOPA63)

HT -14

Handledare: Johan Cronehed

Abstract

Authors: Sandra Hjärpe och Charlotta Karlsson

Title: The complex encounter – voices from a Family Law department in the southernpart of Sweden [translated title]

Supervisor: Johan Cronehed

Assessor: Weddig Runquist

The purpose of this essay was to investigate how child-welfare officer categorize children who have witnessed domestic violence, and their parents, what the consequences of this categorization are on the participation of the children as well as how power is distributed between children, parents and child-welfare officers for the duration of the social service processing. We performed seven semi-structured interviews with child-welfare officers who work specifically with the target group of this research (children who have experienced violence) either during initial assessment, evaluation and/or treatment. In order to analyze our empiricism we chose to use Fairclough's three-dimensional model of discourse. We chose to complement this particular discourse analysis with categorization and power in order to obtain a more in-depth understanding. Through the discourse analysis we could deduce that child-welfare officers act so as to maintain the discourse of “children as objects”. The categorizations that are generated by the child-welfare officers are the result of this discourse. This puts limits on how child welfare officers regard children who have witnessed violence, and their parents. One interesting find during the analysis was that through their categorization of the parents of children who have witnessed violence, the social security worker was portrayed as the one who, in a nuanced way, was able help the children and who could take over where the parents had failed.

Keywords: child witnessed domestic violence, children’s participation, discourse analysis, categorization, power

Förord

Vi vill tacka alla som har gjort uppsatsarbetet möjligt. Ett speciellt tack till Johan Cronehed som i rollen av handledare bidragit med både morot och piska.

Ett stort tack till våra intervjupersoner som tagit sig tid att svara på våra frågor, trots sina fulla agendor. Utan er hade denna uppsats inte varit möjlig.

Vi vill också passa på att tacka våra nära och kära för allt ert stöd och er förståelse när vi har behövt det som mest.

Helsingborg, januari 2015

Charlotta Karlsson & Sandra Hjärpe

Innehållsförteckning

1.	Problemformulering	5
1.2	Syfte	8
1.3	Frågeställningar	8
1.4	Historik och lagstiftning	8
1.4.1	Barnkonventionen	9
1.4.2	Barnkonventionens artikel 12.....	10
2.	Tidigare forskning	10
2.1	Forskning inriktad på ett barnperspektiv	11
2.2	Forskning inriktad på ett vuxenperspektiv	12
3.	Metod	12
3.1	Diskursanalys	13
3.1.1	Kritisk diskursanalys	15
3.1.2	Faircloughs tre dimensioner	16
3.1.3	Analytiska verktyg	17
3.2	Val av metod	19
3.3	Semistrukturerade intervjuer	20
3.4	Urval.....	20
3.4.1	Socialsekreterare - på mottagningsenheten	21
3.4.2	Socialsekreterare - utredning av barn och unga	22
3.4.3	Socialsekreterare - inom behandling	22
3.5	Intervjuernas genomförande.....	22
3.6	Bearbetning och analys av intervjumaterialet	23
3.7	Studiens tillförlitlighet och trovärdighet	24
3.8	Etiska överväganden	26
4.	Teori	26
4.1	Kategorisering	27

4.2 Makt och kunskap enligt Foucault	29
5. Resultat och analys	29
5.1 Barn som bevittnat våld.....	30
5.2 Föräldrar med omsorgssvikt.....	33
5.3 Föräldrar som klienter	35
5.4 Barns delaktighet inom socialtjänsten.....	37
5.5 Makten inom socialtjänsten.....	40
5.6 Sammanfattning - studiens analys av text	42
5.7 Diskursiv praktik och social praktik.....	43
6. Avslutande diskussion.....	45
7. Referenser.....	47
8. Bilagor.....	51
8.1 Bilaga 1 - Informationsbrev	51
8.2 Bilaga 2 - Intervjuguide.....	52

1. Problemformulering

Att vara socialsekreterare inom barn och unga innebär bland annat att arbeta efter FN:s konvention om barns rättigheter (barnkonventionen). Barnkonventionen syftar till att ge ett samhälle som utgår från ett barnperspektiv. Barnkonventionen har fyra grundläggande principer, varav en är att barn har rätt att uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tilldelas betydelse i förhållande till dess ålder och mognad (artikel 12). I förarbete och riktlinjer som riktar sig till socialsekreterare framgår det att socialtjänsten ska lyssna till barns åsikter och ta hänsyn till dessa under utredning (Hultman, 2013).

Barn ses inte längre som passiva utan de påverkas av sina erfarenheter och genom dessa utvecklar de strategier för att hantera sin vardag. Varje barn ska ses som unikt med olika förutsättningar att utvecklas och bidra till sin egen livssituation utifrån sina egna preferenser (Cederborg, 2014). I dagens samhälle betraktas barn som subjekt och självständiga aktörer i hög utsträckning. Detta innebär att socialtjänsten ska skaffa sig en tydlig bild över barnets åsikter och att barn har rätt till delaktighet och inflytande. För att detta ska uppnås behöver barn bli erkända som aktörer med hög grad av självständighet. Ett dilemma uppstår då socialtjänsten ska skydda barn, vilka innehar en svagare rättsställning gentemot sina föräldrar och samtidigt se barn som aktörer med rätt till delaktighet och information (Ponnert, 2007). Barnperspektivet sätter således barnet i centrum, vilket föräldrar ofta är positiva till. Samtidigt har även föräldrar behov av att bli sedda som enskilda individer, med egna behov av stöd och hjälp från socialtjänsten. Att föräldrar inte blir sedda kan leda till att dem utlöser kriser både hos dem själva och i deras familjer. Detta återspeglar det spänningsförhållande som kan uppstå när socialtjänsten måste beakta flera perspektiv samtidigt - barnets, föräldrarnas och familjens. Problematiken bekräftas även av professionella som ett påtagligt dilemma i praktiken. Deras uppdrag kan ses som dubbelt - de ska både stödja barn och föräldrar i att lösa konflikter och andra problem, samtidigt som de ska tillgodose organisationens rättsliga krav både i utredningar och insatser (Rasmusson, 2008). Utifrån ovanstående resonemang väcks funderingen vilket perspektiv socialtjänsten intar, om de arbetar för att inkludera hela familjen eller om de främst ser till barnet eller till föräldrarna.

En problematik som socialtjänsten kommer i kontakt med är barn som har bevittnat våld i nära relationer. Att våld på ett eller annat sätt förekommit i en familj är inte en ovanlig grund

för en anmälan till socialtjänsten (Fridh & Norman, 2008). Att bevittna våld, kan enligt en studie av Överlien & Hydén (2007), upplevas på flera olika sätt. Att bevittna våld kan göras både genom att barnet ser våldet, hör våldet, känner våldet kroppsligen i form av sinnesförnimmelser. Men även att de ser resultatet av våldet, exempelvis sönderslagna möbler, att de lever i spänningen som uppstår i ett hem där våld förekommer, eller att barnet upplever föräldrarnas både fysiska och psykiska smärta av våldet. Vår definition av bevittnat våld kommer således innefatta alla dessa aspekter. I definitionen nära relationer, tar vi utgångspunkt i att både den som utsätts för våld och utövar våld är personer som barnet har en nära relation till. Dessa personer har vanligen juridiska rättigheter över barnet, i egenskap av föräldrar. I forskning är våld i heterosexuella relationer vanligast. Oftast handlar det om mäns våld mot kvinnor (Eriksson et al, 2007). Vi har emellertid i vår studie valt att inte precisera vilket kön den som utsätts respektive den som utövar våld har, eftersom fokus i denna studie ligger på barnet.

Forskningsområdet barn som bevittnat våld i nära relationer är nytt och har tidigare varit relativt osynligt både i forskning och inom politiken. Vi är medvetna om att barn som bevittnat våld inte tidigare haft ett eget forskningsområde utan har ingått i forskningsområdet barn som exponerats för våld (Eriksson, Orangen, Solberg & Bø Vatnar, 2007). Det är först på senare år som barn som bevittnat våld uppmärksammas och blivit ett eget forskningsområde. Vi fann studier som pekade på att barn som enbart bevittnar våld, är svårare att upptäcka än barn som själva blir slagna (Fridh & Norman, 2008). Vi fann även en promemorian från justitiedepartementet (DS 2004:56) som menar att dessa barn hamnar i ”brottets skugga” och att deras rättigheter behöver stärkas

I ett utredningsuppdrag från regeringen, indikeras att ungefär tio procent av Sveriges barn har bevittnat våld i nära relationer någon gång under sitt liv och att fem procent av barnen bevittnat våld kontinuerligt. Barn som bevittnat våld är en sällan belyst och underskattad problematik, då dessa barn inte nödvändigtvis själva blir misshandlade (SOU 2001:72). Våldet som barnet utsätts för i dessa familjer förnekas och bagatelliseras ofta av föräldrarna. Ofta beror denna bagatellisering av situationen på att föräldrarna förnekar att barnet var närvarande när den ena föräldern utsattes för övergrepp, genom att hävda att barnet sov eller var ute och lekte (Killén, 2009). Dock visar siffror, från FN:s barnfond, att barnen bevittnar mellan 65-86% av allt våld som förekommer i hemmet (Miller, Cater, Howell & Graham-

Bermann, 2014) Den utsatta föräldern förnekar ofta omfattningen av våldet och undervärderar belastningen det innebär för barnet och dem själva (Killén, 2009). Det finns ytterligare svårigheter i socialtjänstens arbete med familjer där våld förekommer. Ofta är familjemedlemmarna hårt knutna till varandra och föräldrarna vill ofta tränga bort denna del av familjens situation och väljer därför att glömma bort det som varit. Således är socialtjänsten inte längre välkomna i familjen (Fridh & Norman, 2008). Det blir en utmaning för socialtjänsten, när föräldrarna väljer att glömma det som varit. Vi ställer oss undrande över hur socialsekreterare löser detta dilemma samt vilken makt socialsekreterare har i en sådan situation.

Under det senaste decenniet har samhällets intresse för barn som bevittnat våld i nära relationer ökat (Eriksson, 2011). Samhället har satsat stora resurser för att minska problematiken (SOU 2014:49) men trots de satsningar som gjorts visar en utredning från Inspektionen för vård och omsorg (IVO) att det finns stora skillnader i socialtjänsternas arbete med barn som bevittnat våld. De brister som uppmärksammats, beror på att dessa barn inte varit delaktiga under utredningsarbetet, de har ibland inte uppmärksammats alls. Socialtjänsternas barnperspektiv brister (IVO 2014-2). Barns rätt att vara delaktiga, att få komma till tals och ge sin version på det barnet upplevt tillgodoses alltså inte och vi ställer oss undrande till vad det kan bero på.

Skivenes & Strandbu (2006) menar att en stor utmaning i både praktik och forskning, handlar om att identifiera vad ”barns delaktighet” exakt betyder och vilka kriterier som ska gälla för att uppfylla det. Målet gällande barns delaktighet är att uppnå överensstämmande kring barnets erfarenheter och den vuxnes uppfattning om dessa. En central fråga blir då, om vi betraktar barnets åsikter som ett uttalande som vi behöver utreda, eller om vi accepterar det som okomplicerad fakta, något som vi redan har tolkat och kategoriserat. Vi ställer oss undrande till om socialsekreterare delar uppfattningen om att målet gällande barns delaktighet är att uppnå överensstämmande eller om de har någon annan definition om vad delaktighet innebär. En intressant fundering blir därmed hur vårt dagliga tal formar vår uppfattning om olika fenomen och vad talet får för betydelse för de handlingar som vi sedan utför. Vi ställer oss undrande till om socialsekreterarnas sätt att tala om barn som bevittnat våld och deras föräldrar kan säga oss någonting om socialsekreterarnas handlingar gällande barns rätt att komma till tals och vara delaktiga.

1.2 Syfte

Syftet med denna studie är att genom kritisk diskursanalys undersöka hur socialsekreterare framställer barn som bevittnat våld i nära relationer och deras föräldrar.

1.3 Frågeställningar

1. Vilka kategoritillhörigheter får barn som bevittnat våld och deras föräldrar inom socialtjänsten?
2. Vad får detta för konsekvenser för barnets delaktighet i sin kontakt med socialtjänsten?

1.4 Historik och lagstiftning

Socialt arbete med barn som av olika anledningar far illa, har sedan tidigt 1900-tal reglerats genom ett antal lagar. I barnavårdslagstiftningen från 1902, utgick socialt arbete med barn ifrån att samhället behövde skyddas från barn som kunde ha en negativ påverkan på samhället, istället för att som idag, skydda barn. Barn skulle vara beroende av och kontrolleras av vuxna, barn fick sällan chans att beskriva sin version eller uppfattning, om sin egen situation. En ny barnavårdslagstiftning tog form år 1924, där det blev möjligt att också skydda barn från olämpliga föräldrar som vanvårdade eller misshandlade sina barn. Barn hade under denna tid endast en liten möjlighet att komma till tals och påverka utredningsarbetet. År 1982 kom den första versionen av socialtjänstlagen, så som vi känner till den idag. Införandet av denna lag innebar att insatser som riktades till familjer och barn enbart hänvisade till barnet eller familjens egna behov, därmed handlade det inte längre om att skydda samhället. Socialtjänstlagen har sedan införandet 1982 justerats vid ett flertal tillfällen. Socialtjänstens barnavårdsutredningar regleras i socialtjänstlagen, men det finns även andra styrande bestämmelser som reglerar socialtjänstens agerande, exempelvis föräldrabalken (1949:381) och Socialstyrelsens föreskrifter (Hultman, 2013).

Nedan följer ett axplock av olika lagändringar och förslag som gjorts de senaste åren som varit till förmån för barn som bevittnat våld. År 2003 kom en lagändring om försvårande omständigheter i brottsbalken. Det tillfördes i lagtexten att en försvårande omständighet i straffmätningen ska göras om ett brott som begåtts, kan ha skadat säkerheten för ett barn eller

för barnets förtroende till en person som barnet är beroende av (Prop 2002/03:53). Året därpå skrev justitieministern en promemoria där en rad åtgärder föreslogs för att öka stödet och skyddet till utsatta barn, däribland även en precision av ökat skydd till barn som bevittnat våld (Eriksson, 2011). År 2007 ändrades lagen från att socialtjänsten *bör* beakta att barn som bevittnat våld kan vara i behov av stöd och hjälp, till *skall särskilt* beaktas (Prop 2006/07:38). År 2012 kom även ett förtydligande att socialtjänsten ska ansvara för att barn *får det* stöd och hjälp som den behöver, till skillnad från tidigare, då socialtjänsten skulle beakta att barn *kan vara* i behov av stöd och hjälp (Prop 2012/13:10). I samband med lagändringarna gav Socialstyrelsen ut allmänna råd (SOSFS 2009:22) och en handbok framtagen för praktiker på lokal nivå (Socialstyrelsen, 2011).

1.4.1 Barnkonventionen

I början på 1990-talet ratificerades FN:s konvention om barns rättigheter (barnkonventionen) i Sverige (Hultman, 2013). Barnkonventionen är ett uttryck för samhällets barnperspektiv, då konventionen syftar till att ge ett samhälle som utgår från ett barnperspektiv (Rasmusson, 2008). Barnperspektivet kan i stora drag komprimeras till två olika perspektiv, barns rätt till skydd och barns rätt till delaktighet (Stern, 2006).

Barns rätt att komma till tals är av vikt för det demokratiska samhället. Genom att barn lär sig sina rättigheter och att utöva sin rätt i frågor som rör dem, anses de vara en viktig del i en demokrati. Delaktiga barn bidrar inte bara till det samhälle de lever i, utan de bidrar också till att fördjupa demokratin för framtiden genom att försäkra att respekten för demokrati finns kvar. På så sätt bidrar dem till fred och säkerhet i världen (Stern, 2006).

Barnkonventionen har fyra grundläggande principer: alla barn har lika värde och är lika mycket värda som vuxna (artikel 2), barnets bästa ska komma först i alla åtgärder som rör dem (artikel 3), alla barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6) samt att barn har rätt att uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör dem. Barnets åsikter ska tilldelas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad (artikel 12). I förarbete och riktlinjer som riktar sig till socialsekreterare, framgår också att socialtjänsten ska lyssna till barns åsikter och ta hänsyn till dessa under utredning (Hultman, 2013).

1.4.2 Barnkonventionens artikel 12

Artikel 12 är en av huvudprinciperna i barnkonventionen. Den fastställer att barn har lika stora rättigheter som vuxna att få sin röst hörd och få sina åsikter respekterade, samt att dessa åsikter ska tas med i beräkning (Stern, 2006). Den kan tolkas som konventionens demokratiartikel, eftersom den framhåller barns rätt till inflytande och medbestämmande (Lindholm, 2014). Till vilken utsträckning detta sker, ska vara beroende av barnets ålder och mognad. Däremot ska rätten att bli hörd och respekterad, alltid vara lika mellan barn och vuxna (Stern, 2006). Rätten att bli hörd och respekterad gäller även mycket små barn. Deras åsikter ska ges samma tyngd vid bedömningen av barnets bästa, och i varje fall ska en individuell bedömning göras av vilka anpassningar som behövs, för att garantera barnets delaktighet (Lindholm, 2014).

Artikel 12 är den mest innovativa och samtidigt den mest kontroversiella. Den hänvisar till barn som självständiga individer, och inte till några som behöver omvårdnad och skydd. Emellertid är det också den artikel som visat sig vara den svåraste att implementera i praktiken. Detta eftersom de flesta länder i världen som har ratificerat barnkonventionen, har en syn på barn som några som är i behov av skydd och därmed inte är bärare av rättigheter (Stern, 2006). Artikeln hänvisar till att barn har lika stora rättigheter som vuxna, men inte skyldigheter (Lindholm, 2014). I många länder anses inte barn ha samma rättigheter som vuxna. Gapet mellan lag och praktik är därför anmärkningsvärt stort. Detta är också något som olika länder erkänner i sina rapporter till FN:s kommitté över barns rättigheter (Stern, 2006). Artikel 12 finns inskriven i socialtjänstlagen (2001:453) och innebär att socialsekreterare har en skyldighet att beakta denna princip, som staten har ratificerat, och kan inte avsäga sig denna skyldighet (Lindholm, 2014). Hur socialsekreterare argumenterar och arbetar för att göra barn delaktiga, blir därför intressant att undersöka.

2. Tidigare forskning

I detta kapitel kommer tidigare forskning att presenteras och ge en övergripande orientering av kunskapsläget. Det finns inte mycket forskning att tillgå eftersom området, barn som bevittnat våld, är ett relativt nytt forskningsområde (Eriksson, 2011). Av den forskning vi funnit, har barn som bevittnat våld tidigare ingått i forskningen kring barn som blivit utsatta för våld, men dem har nu kommit att bli ett eget forskningsområde. I denna

forskningsöversikt kommer vi att fokusera på barn som bevittnat våld som ett eget forskningsområde.

Forskning om barn som bevittnat våld började i USA under 1970-talet. Där användes två benämningar av barn som bevittnat våld ”to witness” och ”to observe”. I nordisk forskning, används ”att bevittna” som benämning. I Norden är det först under de senaste 30 åren som forskare har intresserat sig för mäns våld mot kvinnor i nära relationer. Barnens situation har inte uppmärksamats i samma utsträckning, intresset har dock ökat de senaste åren, bedömt av antalet publicerade vetenskapliga artiklar (Överlien & Hydén, 2007).

Vi fann i vår sökning av tidigare forskning att mycket som publicerats har fokuserat på den vuxnes iakttagelser av barnets våldsupplevelser, och forskarna har därmed utgått från ett vuxenperspektiv. Vi fann även att kunskapen om barnets förståelse och upplevelser av våldet är begränsad (Överlien & Hydén, 2007). Avsnittet kommer därför att delas upp i forskning som har inriktat sig på ett vuxenperspektiv och forskning som inriktat sig på ett barnperspektiv.

2.1 Forskning inriktad på ett barnperspektiv

I Sverige har ett antal studier gjorts som varit inriktade på barnens situation. Exempelvis för att stärka barns behov av stöd och hjälp i barnavårdsutredningar (Hultman, 2013), barns rättsliga ställning gentemot föräldrar i barnavårdsutredningar (Ponnert, 2007), barns delaktighet i rättsliga processer (Dahlstrand, 2004), barns upplevelser av våld i nära relationer (Miller, Cater, Howell & Graham-Bermann, 2014), barns förståelse och erfarenheter av våld (Överlien & Hydén, 2007).

Forskare betonar att för barn kan våldet som de bevittnar, innebära ett trauma. Traumat kan beskrivas som en yttre händelse eller situation som är så påfrestande att den skapar både fysiska och psykiska reaktioner hos barnet. Att händelsen sker i hemmet innebär en extra påfrestning för barnet, eftersom hemmet inte längre utgör en trygg plats. Vidare menar en del forskare att det kan finnas ett socialt tabu att prata om våldet. Förbudet innebär att barns trauman blir osynliga och bortglömda, både för dem själva och för omvärlden. Förbudet

innebär således att barnet får begränsade möjligheter att bearbeta, förstå och tolka vad de varit med om (Eriksson et al, 2007).

Det finns barn som utsätts för våld i nära relationer, som inte utvecklar psykiska symtom eller svårigheter. Barnet har då oftast fått individuellt stöd och resurser från myndigheter och genom detta kunnat hantera sina svåra upplevelser utan att dessa påverkat barnets hälsa och utveckling negativt. Forskning visar att det är viktigt att skydda barnet mot nytt våld i hemmet och att det är positivt om det finns någon vuxen utanför familjen, som barnet har en god anknytning till, exempelvis far- eller morföräldrar (Werner & Smith, 2003). I både forskning och olika utvärderingar har det framkommit att barn som ges möjlighet att berätta om sina upplevelser, lider mindre risk för att utveckla posttraumatisk stressyndrom eller beteendeproblem (Broberg et al, 2011).

Studier visar även att barns upplevelser av våld skiljer sig gentemot föräldrars upplevelser. Därför är det inte tillräckligt att bara prata med föräldrar. Utsatta barn behöver prata om deras upplevelser av våld, annars kan barnen tolka det som att ingen bryr sig om dem och att de inte inkluderas i socialtjänstens arbete med familjen (Källström Cater & Överlien, 2008). Vidare menar forskare att barns åsikter och upplevelser ska inkluderas lika mycket som vuxnas (Prout, 2005).

2.2 Forskning inriktad på ett vuxenperspektiv

I de flesta studier som handlar om barn som bevittnat våld, är det en vuxen som för barnets talan (Överlien & Hydén, 2007). Författarna refererar i sin tur till forskaren Anne Solberg som ställer sig kritisk till den forskning som tidigare bedrivits, eftersom den inte fokuserar på barnets situation här och nu. I de studier som inkluderar barnet, är det ofta den vuxna forskaren som skriver om barnets uttrycksätt eller som har skapat en fiktiv berättelse. Kunskapen om barnets förståelse med deras egna ord och uttrycksätt för att beskriva våldet, är därför begränsad (Överlien & Hydén 2007).

3. Metod

I detta avsnitt redogör vi för de metodologiska utgångspunkter som använts i studien.

Vi har valt att ta avstamp i Winther-Jørgensen & Phillips (2000) tolkning av kritisk diskursanalys. Denna kan ses som en paketlösning som innehåller fyra grundpelare: filosofiska förutsättningar om språkets roll i den sociala konstruktionen av världen, teoretiska modeller, metodologiska riktlinjer för hur forskningsområdet ska angripas samt specifika teorier för språkanalys. Vi kommer att använda oss av dessa fyra grundpelare för att skapa en sammanhållen diskursanalys genom hela arbetet. Avsnittet inleds med en genomgång av det diskursanalytiska ramverk och begrepp som använts. Vidare görs en redogörelse över hur vi gått tillväga i insamling och analys, samt en reflektion över tillförlitligheten i studien. Avsnittet avslutas med de etiska överväganden som gjorts.

3.1 Diskursanalys

Winther-Jørgensen och Phillips (2000) beskriver att begreppet diskurs under de senaste tio åren har blivit på modet och att begreppet i vetenskapliga artiklar och debatter används utan någon närmre bestämning av dess innehåll. Begreppet har därför blivit ganska oklart, men oftast innebär ordet ”diskurs” en idé om att ”språket är strukturerat i olika mönster som våra utsagor följer när vi agerar inom olika sociala domäner” (ibid, sid 7). Detta innebär att människans förståelse för det samhälle hon lever i innehåller en rad olika diskurser och dessa diskurser påverkar henne genom vilket ”filter” hon ser på och förstår olika företeelser i världen. Detta betyder att vårt sätt att tala om olika företeelser aldrig, på ett neutralt sätt speglar vår omvärld och dess innehåll, utan språket spelar en aktiv roll i skapandet och förändringen av dem. Diskurs är ”ett bestämt sätt att tala om och förstå världen” (ibid, sid 7). Annorlunda uttryckt kan sägas att sättet, på vilket vi talar, är beroende av sammanhanget. Skolans föräldramöte är ett sammanhang där vi talar på ett visst sätt och om vissa saker (Börjesson, 2009). Ett annat sammanhang som vi kan se skulle kunna vara ett klientmöte på socialtjänsten, där det finns ett annat sätt att tala. Att göra en diskursanalys innebär alltså att analysera hur diskurser formar vårt sätt att tänka, tala och handla, samt hur diskursen begränsar våra tankar, vårt tal och våra handlingar (Winther-Jørgensen och Phillips, 2000). Med andra ord innebär en diskursanalys att fundera kring vad det är som sägs, hur det sägs och hur det skulle kunna sägas istället. En annan viktig aspekt av diskursanalys är vem som får tala, då det i varje sammanhang råder talordning om vem som tillåts tala och vem som anses vara mest kapabel att tala (Börjesson, 2009). Vi kommer i vår studie att analysera hur socialsekreterare talar om och förstår fenomenet barn som bevittnat våld i nära relationer. Då vi intresserar oss för hur barn görs delaktiga inom socialtjänsten, blir det intressant att

analysera ur talordningen. Vi ställer oss undrande till om barnet tillåts tala och i så fall hur stort utrymme barnets talan får ta.

Winther-Jørgensen och Phillips (2000) metod för diskursanalys vilar på en socialkonstruktivistisk tradition. Författarna hänvisar i sin tur till Vivien Burr, som menar att diskursanalys är ett av åtskilliga socialkonstruktivistiska angreppssätt, då dessa har gemensamma antaganden om språk och subjekt. Burr menar, enligt Winther-Jørgensen och Phillips (2000, sid 11-12), att det finns fyra premisser som förenar det diskursiva området med socialkonstruktivism:

- En kritisk inställning till självklar kunskap. Den kunskap vi har om världen kan inte ses som en objektiv sanning eftersom verkligheten enbart är tillgänglig för oss genom våra kategorier. Detta betyder att vår kunskap och våra världsbilder inte är spegelbilder av verkligheten ”därute”, utan är således en produkt av hur vi kategoriserar världen.
- Historisk och kulturell specificitet. Vårt kulturella och historiska arv präglar vår syn på kunskap om världen, eftersom vi är historiska och kulturella varelser. De bilder vi har av världen och våra identiteter kunde ha varit annorlunda och de förändras över tid, eftersom det sätt vi uppfattar världen på är historiskt och kulturellt specifika och kontingenta. Den sociala världen konstrueras av vårt diskursiva handlande.
- Samband mellan kunskap och sociala processer. Kunskap produceras genom social interaktion, där gemensamma sanningar byggs upp och kämpar om vad som är sant eller falskt.
- Samband mellan kunskap och social handling. Den sociala konstruktionen av kunskap och sanning, får konsekvenser i form av att vissa handlingar ses som naturliga och andra blir otänkbara.

En kritik som riktats mot socialkonstruktivism är att när all kunskap är kontingent, alltså möjlig men inte nödvändig, så upplöses allt tvång och regelbundenhet upp. Dock uppfattar de flesta socialkonstruktivisterna det sociala fältet som regelbundet och reglerat, för även om kunskap och identiteter som princip är kontingenta, är de i den konkreta situationen förhållandevis låsta (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000). Detta kan förstås som att det finns begränsande ramar för vilka identiteter en individ kan anta. För oss innebär det att vi är medvetna om kritiken men ställer oss bakom att det sociala fältet är regelbundet och reglerat i

de konkreta situationerna. Exempelvis att socialsekreterare är förhållandevis låsta till vissa ramverk, som begränsar deras handlingsutrymme.

Michael Foucault är en av förgrundsgestalterna inom diskursteorin (Börjesson, 2009; Sahlin, 1999; Winther-Jørgensen & Phillips, 2000; Watt Boolsen, 2009; Jönson, 2010; Lindgren, 2007). I nästan alla diskursanalytiska studier är Foucault en gestalt som forskarna förhåller sig till i sitt arbete (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000). I denna studie kommer vi inte att närmare redogöra för Foucaults diskursteori men däremot kommer vi att förhålla oss till Foucaults teori om makt och kunskap, vilket kommer att redovisas längre fram i teoriavsnittet.

3.1.1 Kritisk diskursanalys

Norman Faircloughs (2010) kritiska diskursanalys är en lingvistisk vidareutveckling av Foucaults diskursanalys, där en ingående analys av språket genomförs, för att kunna se vad olika diskurser möjliggör. Den kritiska diskursanalysen är en textorienterad diskursanalys av språkbruket i social interaktion. Fairclough menar att diskursiva praktiker medverkar till att konstruera och reproducera ojämlika maktförhållanden mellan sociala grupper (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000). I vårt fall blir socialsekreterarna, de diskursiva praktikerna. Syftet med Faircloughs (2010) kritiska diskursanalys är att undersöka de ogenomskinliga och existerande förhållandena mellan diskursiva praktiker, händelser och texter samt bredare sociala och kulturella strukturer. Ogenomskinligheten mellan diskurs och samhälle är en medverkande kraft som säkrar makt, vilket innebär att kritiskt granska det som sägs, och hur det sägs, för att kunna avslöja det som osynliggörs - det som inte sägs. Kritisk diskursanalys ser det som sin uppgift att visa på den diskursiva praktikernas roll i upprätthållandet av den sociala värld som innebär ojämlikt maktförhållande, för att bidra till förändring mot mer jämlika maktförhållanden, både i kommunikationsprocesser och i samhället i stort (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000). I vår studie vill vi analysera maktförhållandet mellan socialsekreterare och klient samt hur socialsekreterare relaterar till diskurserna. Vi vill också analysera hur de framställer barn och deras föräldrar samt vad det får för konsekvenser för barns delaktighet i myndighetsprocessen.

3.1.2 Faircloughs tre dimensioner

För att förstå Faircloughs modell, behövs en förståelse för några av hans nyckelbegrepp. Vi kommer därför gå igenom några av dessa innan vi fortsätter att förklara den tredimensionella modellen.

Med *text* menar Fairclough (2010) det skrivna ordet, men han menar också att det kan vara det talade ordet, såsom en intervjustudie där talet sedan transkriberats till text.

Diskursiv praktik är de tal eller handlingar som verkar genom diskurser (Fairclough, 2010). I vårt fall kan socialsekreterares bedömning av insatser till klienter vara en form av diskursiv praktik, då en bedömning kräver ett resonerande och tänkande kring situationen i fråga.

Diskursiva praktiker är de subjekt som upprätthåller eller förändrar rådande diskurser (Fairclough, 2010). I vårt fall är socialsekreterare diskursiva praktiker, men vi som forskare och studenter kan också vara diskursiva praktiker, som genom vår studie kan upprätthålla diskurser eller verka för förändring.

Social praktik är enligt Fairclough (2010) de handlingar inom det sociala som inte tvunget är diskursiva. Ett exempel kan vara den tekniska handlingen ”beslutet”, som visserligen föregås av en diskursiv bedömning, men som i sig inte behöver vara diskursiv. Den bredare sociala praktiken syftar till att dessa handlingar är socialt förankrade inom en institution, och därför har en viss regelbundenhet.

Fairclough föreslår en modell för användandet av en kritisk diskursanalys som i tre steg förtydligar förhållandet mellan text, diskursiv praktik (diskursen) och den sociala praktiken (handlingen). Alla modellens tre dimensioner bör undersökas, för att kunna göra en konkret analys som säger någonting om diskurser, deras påverkan på handlingar och hur handlingar i sin tur påverkar diskurser (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000). Modellen ska också underlätta integrationen mellan mikroanalys (diskursanalysen) och makroanalysen (den sociala praktiken). Den verkar också för att synliggöra och kritisera förhållandet mellan textens egenskaper, sociala processer och maktrelationer, som i vanliga fall inte förefaller

vara uppenbara (Fairclough, 2010). Vidare förklarar Fairclough (2010) att en analys av diskursiv praktik belyser hur den som förmedlar texten, bygger den på redan existerande diskurser. Personen som läser texten tolkar också texten, i ljuset av redan befintliga diskurser. Relationen mellan text och handling (den sociala praktiken) förmedlas således genom diskurser. Samtidigt påverkar textens uppbyggnad (textens lingvistik) tolkningen av den (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000).

För vår analys innebär ovanstående att våra intervjupersoner, som verkar inom en social praktik (socialtjänsten), är påverkade av olika diskurser och påverkar i sin tur dessa diskurser, vilket sker genom språket. Genom Faircloughs tredimensionella modell kommer vi att:

- analysera våra transkriberingar som texter genom en språkanalys
- analysera vilka diskurser vi kan finna i våra respondenters uttalande
- analysera huruvida den rådande diskursordningen reproduceras eller omstruktureras av respondenterna (socialsekreterarna) samt vilka konsekvenser detta får för klienterna (barnen och deras föräldrar)

Vidare förklarar Winther-Jørgensen & Phillips (2000 sid. 75) att detta inte är tillräckligt för att analysera den bredare sociala praktiken, utan att användandet av andra sociologiska teorier blir nödvändigt för att kunna fullfölja analysen. Som vi tidigare nämnt har vi därför valt att lägga till teorier om kategorisering (Börjesson & Palmblad, 2008) och makt (Nilsson, 2008; Lindgren, 2007; Ritzer, 2013), för att få en djupare förståelse utifrån vår analys.

3.1.3 Analytiska verktyg

Fairclough (2010) använder sig av en detaljerad textanalys som avläses lingvistiskt. Vi har valt ut fyra av hans begrepp som vi anser vara intressanta för vår empiri. De begrepp som vi valt är: intertextualitet/intertextuality, modalitet/modality, transitivitet/transitivity och agens/agency (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000/Fairclough, 2010).

För att kunna analysera den diskursiva praktiken (diskursen) ligger intresset i hur texten förmedlas och tolkas. Ett sätt är att se om samma utsagor finns med i de olika respondenternas transkriberingar, detta kallas *intertextuella kedjor*. I så fall kan vi börja ställa hypoteser om

vilka diskurser som utsagorna lyder under. Vidare kan vi se om utsagorna bygger på andra utsagor som finns i samhället, exempelvis genom tidigare forskning. På så sätt kan vi se om respondenterna vidmakthåller de rådande diskurserna eller om de verkar för förändring (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000).

Nästa steg blir att analysera texten, vilket vi gör med hjälp av våra ovan nämnda begrepp. *Modalitet* betyder ”sätt” och belyser hur starkt någonting sägs. Modalitet kan delas in i två undergrupper: *Objektiv modalitet* och *subjektiv modalitet* (Fairclough, 2010). Objektiv modalitet innebär att ett påstående framställs som en sanning, någonting som är givet och därmed finns inte utrymme för tolkning eller förhandling om påståendet (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000). Ett exempel är att påståendet: ”att bevittna våld är en form av psykisk misshandel”- sägs med objektiv modalitet då det framställs som sant. Subjektiv modalitet innebär att ett påstående framställs som personens subjektiva värdering, därmed finns utrymme för olika tolkningar och förhandlingar om påståendet. Exempelvis ”*jag menar att bevittna våld är en form av psykiskt misshandel*”. Vidare kan dessa två begrepp sägas med olika grad av säkerhet (ibid). Genom att titta på hur ord som ”är”, ”har”, ”ska”, ”kan” och ”kanske” används kan vi avgöra med vilken grad av säkerhet ett påstående framställs. Här kommer begreppet *affinitet* in. Affiniteten belyser med vilken grad av säkerhet som ett uttalande sägs, det vill säga att ett påstående kan ha en stark eller svag affinitet. En stark affinitet betyder att påståendet sägs med övertygelse och en svag affinitet betyder att påståendet sägs med mindre övertygelse (ibid). Att någonting *är* på ett visst sätt skiljer sig i graden av säkerhet från att någonting *kan* vara på ett visst sätt. Ordet *är* visar på stark affinitet jämfört med ordet *kan* som visar på svag affinitet. Ett påstående kan därmed sägas med objektiv eller subjektiv modalitet samt med stark eller svag affinitet.

Transitivitet beskriver hur händelser och processer förbinds eller inte förbinds, med objekt och subjekt (Fairclough, 2010). I vår studie kan det handla om hur beslut (händelser) inom socialtjänsten (processer) förbinds eller inte förbinds med objekt och subjekt (socialsekreterare/föräldrar/barn). Transitivitet är nära förbundet med vårt tredje begrepp: *agens*. Agens lägger fokus på hur en aktörs agentskap betonas eller tonas ner inom olika diskurser (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000). Agensen i ett uttalande kan vara aktiv eller passiv, närvarande eller distanserad (Börjesson, 2009). Exempelvis ”en bedömning av insatser

behöver göras” används utan agent. Ingen agent kan kopplas till påståendet då vi inte kan se vem som behöver göra bedömningen eller åt vem insatsen riktar sig. Påståendet skapar en distans och opersonlighet som fråntar agenten ansvaret (ibid). Vi kan heller inte säga något om syftet med handlingen och de processer som ledde fram till den. I påståendet ”socialsekreterare gör en bedömning av vilka insatser som ska ges till klienten” är agenten istället närvarande. Här förstår vi att det är socialsekreteraren som har ansvar för bedömningen av klienten, vilket istället skapar en personlig närhet. Dock kan vi inte säga något om vilket syfte handlingen utfördes i, utan att först ha mer förståelse kring kontexten.

För att kunna analysera den tredje dimensionen, som är den bredare sociala praktiken, är Faircloughs diskursanalys inte tillräcklig. När vi analyserar den sociala praktiken behöver vi först klarlägga relationerna mellan den diskursiva praktiken och de diskursordningar som ingår i den. Exempelvis vad är det för diskurser som råder inom socialtjänsten och hur fördelas dem sinsemellan. Efter det ska vi kartlägga vilka de icke-diskursiva strukturerna är som skapar ramar för den diskursiva praktiken (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000). För oss innebär det att beskriva kontexten inom socialtjänsten samt vilka diskurser socialsekreterare förhåller sig till i sitt arbete och hur dessa fördelas och regleras. Sedan kommer vi att analysera hur diskurserna påverkar kulturen och relationen inom socialtjänsten, och hur dessa skapar ramen för socialsekreterarens arbete. Genom att ta hjälp av tidigare forskning kan vi visa vilka diskurser som råder inom socialtjänsten och klargöra hur diskurserna påverkar relationen mellan socialsekreterare och barn och deras föräldrar. Vi har i bakgrund och begrepp klarlagt kontexten, de ramar och strukturer som påverkar socialsekreterarna i deras arbete, vilken kommer att analyseras tillsammans med diskurserna vi finner.

3.2 Val av metod

En vanlig metod i kvalitativ forskning är att välja urval utifrån de forskningsfrågor som har formulerats (Bryman, 2011). Val av material till forskningsprojektet är beroende av hur problemformuleringen ser ut, av vår kunskap om vilket material som är relevant inom institutionen, i vårt fall socialtjänsten, och huruvida vi får tillträde till materialet (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000). Vi hade som ambition i början av uppsatsens förfarande, att göra en textanalys av rådande policys och styrdokument på lokal samt nationell nivå. Ambitionen var att göra en komparativ studie av den empirin vi samlat in. Efter inledande försök att få tag

i dem lokala dokumenten genom socialtjänstens chefer på olika kommuner utan att lyckas, beslöt vi oss för att försöka få tillträde till fältet genom att göra intervjuer med socialsekreterare, som arbetar med barn som bevittnat våld i nära relationer. Målet med studien var fortfarande densamma, barns delaktighet, men hur vi gick tillväga fick struktureras om från en komparativ dokumentstudie till en intervjustudie. Istället för nationella och lokala styrdokument och policys med riktlinjer för barns delaktighet, analyserade vi socialsekreterarnas utsagor av deras arbete att få barnet delaktigt. Genom att göra en intervjustudie fick vi möjlighet att ställa följdfrågor till respondenterna, vilket inte hade varit möjligt om vi valt att studera dokument.

3.3 Semistrukturerade intervjuer

Vi har valt att använda oss av semistrukturerade intervjuer till vår studie. För att göra en semistrukturerad intervju använde vi oss av en intervjuguide (se bilaga 2), som baserades på specifika teman, snarare än specifika frågor. Vi valde denna form av intervjuform eftersom det gav våra respondenter stor frihet att utforma svaren på sitt eget sätt. Bryman (2011) menar att en sådan intervjuform ger intervjuaren flexibilitet att ställa följdfrågor, om det som sades är av intresse. Vidare utgör respondenterna i denna intervjuform en viktig kompletterande roll under intervjuförandet eftersom de får möjlighet att ställa ytterligare och kompletterande frågor som utgör en viktig del för att göra en integrerad undersökning. Vi har under intervjuerna låtit våra respondenter tala fritt utifrån de teman som vi har tagit upp. Eftersom studien är genomförd av två studenter delade vi upp arbetet genom att den ena ledde intervjun och tog upp de teman som stod i intervjuguiden, och den andra studenten lyssnade och ställde följdfrågor i slutet av intervjuförandet. Vi genomförde sju intervjuer med socialsekreterare i olika kommuner. Vi har i vår studie valt att benämna alla våra respondenter som ”socialsekreterare” oavsett om de arbetar med förhandsbedömningar, utredningar eller behandling. Vi valde att använda oss av ett och samma begrepp, dels på grund av att vi ville bevara anonymiteten hos våra respondenter, och dels för att göra det enklare för läsaren.

3.4 Urval

Socialsekreterarna som vi valt att intervjua har alla erfarenheter av och möter barn som bevittnat våld i nära relationer i sitt yrke. De har alla liknande arbetsuppgifter, de lyder under samma lagstiftning och arbetar därmed med barnkonventionen och artikel 12, men däremot

kan de skilja sig åt beroende på deras olika roller. Genom detta målinriktade urval, som gjordes för att kunna ge underlag till studien, kunde vi få svar på studiens frågor (Bryman, 2011). Att få tag i socialsekreterare som kunde ställa upp på intervjuer, var inte någon ”dans på rosor”. Många av dem vittnade om hur stressigt det var och att de gärna ställt upp, men att de verkligen inte hade tid. Med hjälp av privata kontakter fick vi till slut tillträde till fältet och kunde genom dessa lotsas vidare till socialsekreterare som kunde ställa upp på en intervju med oss. De socialsekreterare vi har intervjuat har vi alltså inte någon relation till sedan tidigare.

Tre av intervjuerna har gjorts med socialsekreterare som arbetar på en mottagningsenhet där förhandsbedömningar görs om det ska inledas utredning eller inte. Tre intervjuer har varit med utredare som tar över de ärenden där mottagningsenheten har beslutat att inleda utredning. En intervju har varit med en behandlare, som enbart jobbade mot barn, denne var den enda som enbart hade en behandlande roll och inte en utredande. Att våra respondenter har olika roller är någonting som vi har beaktat under studiens genomförande, eftersom det innebär att deras arbetsuppgifter och förutsättningar ser olika ut, i mötet med barn och deras föräldrar. Det innebär således att resultatet möjligen inte hade blivit detsamma, om vi enbart hade intervjuat socialsekreterare med samma arbetsuppgifter. Gemensamt för alla respondenter, förutom respondenten inom behandling, är att de arbetar med barns behov i centrum (BBIC) som de beskriver som en mall i deras dokumentationssystem som hjälper dem att sätta barnet i fokus. Nedan följer en yrkesbeskrivning av respondenterna till studien:

3.4.1 Socialsekreterare - på mottagningsenheten

Tre av intervjuerna genomfördes på mottagningsenheter inom socialtjänsten. Två av socialsekreterarna jobbade generellt med alla barn som far illa, en av dem jobbade enbart mot barn som bevittnat våld, i en familjevålds-grupp. Alla socialsekreterarna beskriver sitt arbete som att de främst jobbar i förhållande till barn och ungdomar. De tar emot anmälningar och gör förhandsbedömningar om det ska inledas utredning eller inte. De har ett möte på cirka en timme tillsammans med varje familj, innan de fattar sitt beslut. Deras främsta arbetsuppgift anser de vara att säkerställa att inte barnet far illa. Dessa socialsekreterare träffar i de flesta fall hela familjen.

3.4.2 Socialsekreterare - utredning av barn och unga

Tre av intervjuerna genomfördes med barnutredare inom socialtjänsten. De beskriver att deras uppgift är att genomföra utredningar enligt socialtjänstlagen. Även dessa socialsekreterare ser barnet eller ungdomen, som huvudpersonen i deras arbete. De utreder barnet är i behov av insats av socialtjänsten. Dessa socialsekreterare träffar i de allra flesta fall hela familjen. Vidare uttryckte dessa socialsekreterare att de upplevde sig ha inte endast en utredande roll utan också en behandlande roll till barnet som de möter.

3.4.3 Socialsekreterare - inom behandling

En intervju genomfördes med en behandlare som arbetade uteslutande med barn som bevitnat våld. Socialsekreterarens arbete består uteslutande av samtal med barn och socialsekreteraren träffar i första och sista mötet med barnet, även den våldsutsatta föräldern. Den våldsutövande föräldern är mycket sällan närvarande inom denna behandling. Socialsekreterarens viktigaste arbetsuppgift är enligt egen utsaga att bekräfta och hjälpa barnen att ta sig genom sin situation. Vidare är det viktigt för socialsekreteraren att bekräfta att barnet inte är ensamt, det finns andra barn som upplever samma sak.

3.5 Intervjuernas genomförande

Innan vi tog kontakt med våra respondenter utformades en intervjuguide. Vi valde att ha samma intervjuguide till alla våra respondenter, även om vi är medvetna om att de har olika yrkesroller. Detta val gjordes för att intervjuguiden var mer allmän och kunde besvaras av alla våra respondenter och vi kände därför att intervjuguiden inte behövde justeras mellan respondenterna. Alla intervjuer gjordes ansikte mot ansikte och genomfördes på socialsekreterarnas kontor. Fördelen vi såg med att göra intervjuerna ansikte mot ansikte var att vi under intervjuförfarandet kunde få ett bättre samspel än om vi exempelvis hade gjort en telefonintervju. Att intervjuerna utfördes på deras kontor gjorde det lättare för dem att hitta en ledig lucka i deras kalendrar.

Intervjuförfarandet tog cirka 30-45 minuter och samtliga intervjuer spelades in med bandspelare, för att inte något viktigt som respondenterna berättade skulle missas. Alla respondenterna var förberedda och medvetna om att intervjuerna skulle spelas in, eftersom det framgick av informationsbrevet (se bilaga 1) som skickades ut innan. Mer om informationsbrevet finns i avsnittet etiska överväganden.

3.6 Bearbetning och analys av intervjumaterialet

Intervjuerna spelades in, transkriberades och skrevs ordagrant ut i text, vilket är en förutsättning för att på ett tillförlitligt sätt kunna analysera vårt material i efterhand (Bryman, 2011). Samtliga intervjuer skickades till var och en av socialsekreterarna, efter att intervjuerna hade blivit utskrivna i text. Vilket Bryman (2011) menar är ett sätt att uppnå överensstämmelse mellan forskare och respondent, så att den beskrivning forskaren har gjort av respondentens utsaga är riktig. Ett annat sätt hade kunnat vara att ge återkoppling till respondenterna genom att skicka ut studiens resultat. Men inom studiens tidsram var inte det någon möjlighet för oss. Vi nöjde oss därför att skicka den utskrivna intervjun. Ingen av respondenterna hade synpunkter på den utskrivna intervjun. Ett problem som vi menar hade kunnat uppstå hade varit om någon respondent hade haft synpunkter, hur vi skulle gått vidare med det.

Genom att spela in och skriva ut intervjuerna i text ordagrant, uppnår empirin en högre kvalitet än om vi endast hade utgått från minnesanteckningar vid intervjuförfarandet (Jönson, 2010). Vi kände också att intervjuerna inte skulle blivit lika bra, om vi hade varit tvungna att skriva ner anteckningar, eftersom det skulle stört interaktionen mellan oss som intervjuare och våra respondenter. Vi skulle inte heller fått en möjlighet att kunna citera våra respondenter i analysen. Citaten gör det möjligt för andra att bedöma om våra slutsatser är rimliga (Bryman, 2011).

Även om fördelarna med denna typ av bearbetning av kvalitativa intervjuer är många, kan det också finnas nackdelar med den valda bearbetningsmetoden. Vid transkriberingen kan det finnas en risk att den inspelade datan inte har tillräcklig hög kvalitet, om det finns störningsmoment i inspelningen, exempelvis brus eller att ljudet inte hörs, vilket gör att den bearbetade texten inte får lika hög kvalitet (Bryman, 2011). I vårt fall har ljudkvaliteten av inspelningarna varit god och den har inte påverkat oss när vi har transkriberat våra intervjuer, de har kunnat skrivas ut ordagrant i sin helhet. Citaten som redovisas i studien, har skrivits ut så som respondenterna har svarat, ordagrant. Detta för att skapa en högre tillförlitlighet för att andra ska kunna bedöma citaten.

Efter varje intervju valde vi att direkt efteråt skriva ner det som vi ansåg var extra minnesvärt att ha med i studien. Det hjälpte oss att senare vid analysstadiet, då vi, enligt Jönson (2010) lättare kunna hitta de teman och begrepp som sedan valts ut för att analysera djupare. Efter att intervjuerna skrivits ut, lästes dem igenom i sin helhet, utan att vi gjorde några markeringar. Därefter har vi läst genom materialet ytterligare några gånger, och gjort små markeringar och understrykningar på detaljer som vi funnit intressanta att analysera. När detta var klart, lästes vårt material igenom ytterligare en gång, för att välja ut de teman och begrepp som var relevanta och som majoriteten av respondenterna hade berättat i intervjuerna. De teman och begrepp som valdes till studien är: socialsekreterarnas kategorisering av barn och deras föräldrar, maktförhållanden mellan barn och förälder, maktförhållande mellan förälder och socialsekreterare och maktförhållande mellan barn och socialsekreterare.

3.7 Studiens tillförlitlighet och trovärdighet

Eftersom kvalitativ metod är mer inriktad på ord än siffror, finns det en pågående diskussion kring om begreppen validitet och reliabilitet, är av relevans för kvalitativa forskare. Det kan tänkas att ordens innebörd är i behov av anpassning i förhållande till kvalitativ forskning. Vi har därför valt att lyfta fram två andra kriterier för att bedöma och värdera kvalitén, tillförlitlighet och äkthet. Tillförlitligheten har fyra delkriterier: *trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och en möjlighet att styrka och konfirmera* (Bryman, 2011).

För att studien ska bli tillförlitlig behöver den vara *trovärdig*. Det innebär att studien följer de regler som finns gällande kvalitativ forskning och att vi återkopplar till våra respondenter för att de ska bekräfta att det vi har kommit fram till stämmer, vilket kallas *respondentvalidering*. Respondentvalidering innebär att vi har förmedlat vår redogörelse över vad respondenterna sagt till oss under våra intervjuer, och på så sätt kan vi säkerställa att den beskrivning vi kommer att förmedla stämmer överens med våra respondenters uppfattning (Bryman, 2011).

Vidare behöver studien vara *överförbar*. För kvalitativa forskare innebär det att visa gemensamma, kontextuella egenskaper som har betydelse för det studerade fenomenet. Med hjälp av fylliga beskrivningar, ”thick descriptions”, av de detaljer som framkommit kan andra forskare bedöma hur pass överförbara resultaten är till en annan miljö (Bryman, 2011). Eftersom studien vilar på en socialkonstruktivistisk tankegrund är slutsatserna vi kommit fram

till endast en version av verkligheten. Vi är därför medvetna om att resultatet hade kunnat bli något annat om vi hade tagit en annan position när vi studerade fenomenet (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000).

Pålitlighet innebär att anta ett granskande synsätt, kallat *auditing*. Det innebär att vi kommer att skapa en fullständig och tillgänglig redogörelse för alla olika moment i den forskande processen. På så sätt kan andra granska undersökningen för att bedöma kvaliteten på de procedurer som valts. Vi strävar efter öppenhet i uppsatsen genom att vi inte framför våra egna åsikter till våra respondenter under intervjuerna, som kan påverka deras svar (Bryman, 2011).

Möjlighet att styrka och konfirmera innebär att vi utifrån vår insikt, att vi inte kan bedriva någon fullständig objektiv forskning, försöker säkerställa att vi agerat i god tro. Vilket betyder att vi inte avsiktligt har låtit våra personliga värderingar påverka utförandet eller slutsatserna i studien (Bryman, 2011).

Förutom de fyra delkriterierna i tillförlitligheten ska kvalitén också bedömas efter *äktheten*. Det innebär att studien ska förmedla en rättvis bild av de åsikter som framkommit från våra respondenter. Det påvisas genom att alla citaten som framkommer är representativa och att majoriteten av respondenterna svarat liknade på samma fråga under intervjuförloppet (Bryman, 2011).

Vidare är det av vikt att studien är *transparent*, vilket innebär att vi tydligt har redogjort vår forskningsprocess, så att läsaren kan ta del av hur vi har resonerat kring våra metodval (Bryman, 2011). Ett kännetecken på en bra forskningsundersökning är att den är möjlig att diskutera och kritisera. Vi har också presenterat våra tvivel för att bidra till studiens trovärdighet. Ett sätt för oss att bidra till transparens i vår undersökning är genom att sträva efter klarhet och tydlighet i vår text. Det ska vara lätt för en extern läsare att förstå det vi skrivit även om läsaren tillhör ett annat fält (Ahrne & Svensson, 2011).

3.8 Etiska överväganden

De etiska forskningsprinciperna syftar till att ge normer för förhållandet mellan oss som forskare och våra respondenter (Vetenskapsrådet, 2002). Bryman beskriver att det finns olika etiska forskningsprinciper som rör frivillighet, integritet, konfidentialitet och anonymitet för de respondenter som medverkar i studien (Bryman, 2011).

Den första principen är *informationskravet* som innebär att forskaren upplyser respondenterna om studiens syfte (Vetenskapsrådet, 2002). Detta gjordes genom att skicka ut ett informationsbrev till alla respondenter, för att meddela studiens syfte och hur deras medverkan skulle se ut. Den andra principen är *samtyckeskravet* som innebär att respondenterna har rätt att själva välja om de vill delta eller inte och att de har rätt att avbryta om de så önskar. De har också rätt till självbestämmande över sin medverkan. (Bryman, 2011). I Informationsbrevet beskrevs respondenternas rätt av att avbryta sin medverkan och att de själva bestämde över sitt deltagande. Den tredje principen är *konfidentitetskravet* som innebär att respondenternas identitet och organisationstillhörighet anonymiseras så långt som det är möjligt i studien. De uppgifter som samlades in kom endast att användas för denna studies ändamål. På så sätt vet respondenterna att deras uppgifter behandlas med konfidentialitet (Bryman, 2011). Respondenterna i denna studie har helt anonymiserats och vi har gett dem fiktiva namn och ändrat kön i analysen. Den fjärde och sista principen är *nyttjandekravet* som innebär att de uppgifter som samlats in, endast använts för denna studies specifika ändamål och inte kommer återanvändas i ett annat syfte som respondenterna inte är medvetna om (Bryman, 2011). Efter att studien blivit godkänd av examinator kommer det insamlade materialet att förstöras.

4. Teori

En diskursanalys kan med fördel kombineras med annan teoribildning än diskursanalytiska perspektiv, i vårt fall har vi valt att kombinera diskursanalysen med teorierna kategorisering (Börjesson & Palmblad, 2008) och makt (Nilsson, 2008; Lindgren, 2007; Ritzer, 2013). Tillsammans ger de olika elementen oss en bredare förståelse genom att bilda en

mångperspektivistisk studie med en sammansatt och sammanhängande teoretisk ram, där elementen formar och omformar varandra (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000). Nedan följer en beskrivning av våra valda teorier. Vi vill även ta tillfället i akt att påpeka att, som vi tidigare nämnt (i metodavsnittet), vilar studien på en socialkonstruktivistisk grund.

4.1 Kategorisering

Vi människor har ett behov av att sortera världen för att ge världen mening (Mattsson, 2010). Vi sorterar världen genom att tillskriva den olika kategorier, exempelvis: ”bord”, ”stol”, ”barn”, ”vuxen”, ”man”, ”kvinna”. En stol är en stol och inte ett bord, eftersom att den har vissa karakteristika, det vill säga vissa särdrag, kännetecken och attribut. Den har också specifika användningsområden. På liknande sätt kategoriseras människor, både den egna identiteten och andras identiteter. Det finns tvingande och valbara kategorier. Valbara kategorier är sådana som upplevs vara resultat av subjektiva överväganden, exempelvis en viss livsstil (Börjesson & Palmblad, 2008). Att kategoriseras som ”vegetarian” på grund av att kött valts bort från kosten, blir således en valbar kategori. Tvingande kategorier är bland annat sådant som ses som naturligt eller givet exempelvis genom biologi, som till exempel ”man” eller ”kvinna”. En kvinna är en kvinna på grund av hennes biologiska kropp. Uppdelningen mellan tvingande och valbara kategorier syftar inte på människans inre natur eller att det skulle finnas en sådan, utan på en uppdelning som sker genom språkliga handlingar där individer blir uppdelade (Börjesson & Palmblad, 2008). Kategorin ”kvinna” tillskrivs vissa karakteristika, som exempelvis ”känslösam” och ”omtänksam” medan kategorin ”man” tillskrivs andra karakteristika, som exempelvis ”rationell” och ”logisk” (Mattsson, 2010). Börjesson & Palmblad (2007) förklarar vidare att det inte enbart är kategorier med naturliga eller biologiska förtecken som kan bli tvingande, även kategoriseringar som ges av människo-behandlande experter kan ses som tvingande. Att bli kategoriserad som ”klient” inom en myndighet innebär att tillskrivas specifika egenskaper och kännetecken. En klient anses vara i behov av förändring på grund av en bristande egenskap, exempelvis en ”våldsam förälder” behöver förändra sitt beteende genom att sluta utföra våld, för att uppnå ett tillräckligt bra föräldraskap. När en individ har blivit kategoriserad kommer presumtivt allt denne individ säger och gör tolkas i ljuset av kategorin. Kategorier förknippas med specifika handlingar, moraliska rättfärdigande, motiv och förväntningar (ibid). Kategorin ”förälder” förknippas med omvårdnad och omtanke om sitt barn, och förväntas sätta barnets behov före sina egna. Börjesson (2009) förklarar att kategorier skänker oss mening och hjälper oss att definiera

olika identiteter. Sociala kategorier står i ett motsatsförhållande till någonting annat, och de är aldrig neutrala. ”Bristande förälder” står i motsats till den ”goda föräldern” och den goda föräldern är underförstått skötsam och välanpassad medan den bristande föräldern är problematisk.

Som tidigare beskrivits innebär diskurser ett bestämt sätt att tala om och att förstå världen (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000). Språket är på intet sätt neutralt, utan det är genom språket och våra diskursiva raster/mönster, som kategorier skapas (Börjesson & Palmblad, 2008). Genom att vi med hjälp av våra valda analytiska begrepp studerar språket, kan vi identifiera vilka kategorier socialsekreterare framställer, hur de förstår kategorierna i förhållande till diskurser samt vilka egenskaper, kännetecken och handlingar som tillskrivs kategorierna. För att möjliggöra detta, och för att underlätta för läsaren att följa vårt resonemang, kommer vi att lägga på begrepp som hjälper oss att analysera kategorisering, de begrepp vi kommer att använda oss utav är *dikotomi* och *karaktärer* (ibid).

Det första begreppet vi valt är *dikotomi*, som betyder motsatsförhållande. Gemensamt för de professionella utsagorna är att det finns en användbar dikotomi i ”det subjektiva” och ”det objektiva”. Dikotomi kan användas som en språklig resurs, för att skapa en distans och ett tillförlitlighetsgap mellan experterna, de som vet, och klienterna, de som sällan vet (Börjesson & Palmblad, 2008). I vår analys menar vi att experterna är socialsekreterarna, det subjektiva, de som har kunskapen, och klienterna, det objektiva, är de som inte har kunskapen. Denna kategorisering ser vi som ett skapande av vi och dem. Där vi står för socialsekreterarna och dem står för klienterna.

Det andra begreppet vi valt är *karaktärer*. Att använda kategorier innebär att skapa mening, sammanhang och hierarkier kring ett fenomen. För att detta ska bli trovärdigt krävs vissa retoriska formler och berättartekniska begrepp, samt att dessa är standardiserade efter kultur och situation. Det vill säga att de bygger på en likartad bekräftelsegrammatik då det i berättelserna återkommer en bestämd uppsättning karaktärer såsom offer, förövaren och hjälten (Börjesson & Palmblad, 2008). I vår analys kommer vi att analysera om någon eller några av dessa karaktärer framställs.

4.2 Makt och kunskap enligt Foucault

Som vi tidigare nämnt är Foucault diskursanalysens fadersgestalt (se sista stycket under diskursanalys och socialkonstruktionism). I denna studie delar vi Foucaults tankesätt om makt. Foucault är den samhällsvetare som är mest känd som maktteoretiker (Lindgren, 2007). I sina verk fokuserar han på makt och kopplingen mellan kunskap och makt. Han är mer intresserad av en ”mikropolitisk makt” än som många andra maktteoretiker som är mer intresserade av makt på samhällsnivån, exempelvis Marx som intresserar sig för ekonomi. Foucault intresserar sig inte bara för ekonomi, utan fokuserar på många olika institutioner för att lättare förstå de samhällsfenomen som intresserade honom. I sina maktanalyser intresserade sig Foucault för hur människor styr sig själva och andra genom kunskap. Han menar vidare att kunskap genererar makt, genom att konstruera människor som subjekt och därefter styra subjekten med hjälp av kunskapen (Ritzer, 2013). I sina maktanalyser menar Foucault att själva handlingen är en form av teknik och att kunskapen är en form av teknologi (Nilsson, 2008). Tillsammans ger kunskapen och handlingen en maktteknik, som används för att utöva makt över människor (Ritzer, 2013). Det kan exemplifieras med att socialsekreterarna är subjekten som innehar specifik kunskap, exempelvis om lagar och regler inom socialtjänsten. Det ger dem makt att utföra vissa handlingar som får klienterna att agera på ett visst sätt, som i sin tur förväntas få en viss effekt. I analysen har vi valt att inte använda oss av begreppen teknik och teknologi, utan vi kommer istället att benämna dem som kunskap och handling, för att inte göra analysen onödigt svårläst.

5. Resultat och analys

Vi har valt att presentera analys och resultat i samma avsnitt. Detta för att underlätta både för oss själva men också för läsaren, att förstå de olika analytiska verktygen som använts och för att lättare skapa ett sammanhang av texten. Som tidigare nämnts består empirin till uppsatsen av sju intervjuer med socialsekreterare. De teman som vi valt att ta upp i vår analys, talade alla våra respondenter om i större eller mindre utsträckning. Citaten som belyses i analysen är representativa för majoriteten av våra respondenter, det vill säga att liknande utsagor fanns hos minst fem av sju respondenter. Vi kan i vår empiri ha funnit det som Fairclough (2010) benämner som intertextuella kedjor. Dessa kedjor/teman vi funnit visar på det som författaren benämner som *intertextualitet*, vilket betyder att det våra respondenter talar om, bygger på

vad andra tidigare talat eller skrivit om. Vi kommer ägna den största delen av vår analys till att analysera text, det vill säga våra transkriptioner. I den avslutande delen av analysen kommer vi att analysera den diskursiva och den sociala praktiken och hur dessa hänger samman med texten.

5.1 Barn som bevittnat våld

Alla våra respondenter var överens om att våld mellan föräldrar är skadligt för deras barn. Här kan vi se en intertextuell kedja, något som alla respondenterna talade om och som tidigare forskning också bekräftar (se exempelvis Killén, 2009; Miller et al, 2014; Eriksson, 2011; Werner & Smith, 2003). När våra respondenter berättade om hur den första kontakten gick till med barn som bevittnat våld, framkom det att socialsekreterarna redan innan mötet hade fått ta del av information om att barnet varit exponerat för våld mellan sina föräldrar. Det betyder att barnet redan innan första mötet, hamnat i kategorin ”barn som bevittnat våld”. Börjesson & Palmblad (2008) skriver att med kategorier kommer ett särskilt innehåll där handlingar, egenskaper och kännetecken förbinds med den specifika kategorin. Författarna menar vidare att alla sociala kategorier till sin natur är moraliska, vilket innebär att vi ger kategorier mening genom våra normativa föreställningar om hur det borde vara. En klient- eller problemkategori ställs således i kontrast till det önskvärda och det normala. Med hjälp av ett citat från en av våra respondenter kommer vi att analysera vilka specifika egenskaper, kännetecken och/eller handlingar som förbinds med kategorin ”barn som bevittnat våld”, samt med vilken affinitet (säkerhet) och modalitet attributen framställs:

Det man kan säga är gemensamt är att det är skrämmande för alla barn att bevittna våld, är det då våld mellan föräldrar eller någon de har en nära relation till så kan det ju vara extra jobbigt för dem för då har dem ju en känslomässig anknytning men, våld är ju ingenting naturligt för barn utan dem har ju ofta frågor kring det och dem, har svårt att förstå det och göra det begripligt.

– Iris

I ovanstående citat kan vi utläsa att barn som bevittnat våld mellan sina föräldrar framställs uppleva våldet som skrämmande, att det är extra jobbigt för barnen då de har en känslomässig anknytning till sina föräldrar. Vi kan också utläsa att barnet i fråga inte förstår våldshandlingen eller kan göra den begriplig. Påståendena uttrycks som objektiva modaliteter

eftersom de framställs som sanningar (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000). Att barn upplever våldet som skrämmande uttrycks med stark affinitet, det vill säga en hög grad av säkerhet. Det kan vi se eftersom respondenterna säger att det ”är skrämmande”. Att barn upplever våldet som extra jobbigt på grund av att det utförs mellan föräldrarna och att barn har svårt att förstå våldet, uttrycks med svagare affinitet, eftersom orden ”kan” och ”ofta” används. Vi kan därmed komma till två slutsatser utifrån ovanstående analys. För det första kan vi se att barnet framställs vara rädd eftersom våldet har skrämt denne, detta påstås vidare vara gemensamt för alla barn som bevittnat våld. För det andra kan vi se att barn framställs som känsliga, då våldet för barnet dels är onaturligt, dels obegripligt och därmed ”extra jobbigt” för just barn.

Börjesson & Palmblad (2008) menar att varje yttrande innebär ett uteslutande av andra tänkbara argument och så snart någon är kategoriserad, säger det också vad personen inte är. De menar att vi bör ställa oss frågan: vilka versioner är inte företrädda? Vi menar att den versionen som framställs av våra respondenter, innebär att barn som bevittnat våld inte samtidigt kan vara lyckliga eller kan anses ha en bra barndom. Socialsekreterarna framställer att barnet mår dåligt av våldet denne bevittnar och att det påverkar barnet på ett onaturligt sätt. Därmed kan vi se vilken karaktär som framkommer i utsagan. Barnet blir tilldelat karaktären som ”offer”. Alternativa berättelser riskerar därmed att osynliggöras i socialsekreterarnas arbete med dessa barn. För att vidareutveckla detta resonemang har vi valt ut ett citat som belyser vad socialsekreterarna frågar barnet då de har ett första samtal:

Se lite hur dem [barnen] mår, tycker dem att det är roligt på dagis? Tycker dem att det är roligt att leka med mamma? Tycker dem det är roligt att leka med pappa? Alltså.. så det är inget såhär.. förhör. Utan det är mer att se, kan det här barnet vara hemma? Är det någon som ser barnet? ../ och.. vem leker barnet med? Vem äter dem mat med på kvällen och vem läser saga för dem på natten?

- Pelle

Här menar vi att den karaktären som vi tidigare visat på får konsekvenser för hur socialsekreterarna förstår barnet och dennes föräldrar. Citatet framställer att barnet är offer för våldet och inte kan tycka det är roligt på dagis eller att det är roligt att leka med mamma och/eller pappa. Föräldrarna förväntas heller inte se sitt barn, leka med sitt barn, äta mat tillsammans med sitt barn eller läsa saga för det på kvällen. Börjesson & Palmblad (2008)

beskriver att tillsammans med kategoriseringen sker tillskrivningar i form av motiv och förväntningar, där kategorierna bär med sig specifika egenskaper och beteenden. Med kategorier kan vi således återanvända vår förståelse av hurdana människor *är*. Vi använder oss av normer för att skapa ordning, med hjälp av olika påståenden kan vi ställa individen i kontrast till det önskvärda, det normala, och på så sätt legitimeras den sociala inplaceringen och de socialpolitiska åtgärderna. Syftet med det första samtalet, som vår respondent berättar om i citatet ovan, är att socialsekreteraren ska göra en förhandsbedömning. En förhandsbedömning innebär att en bedömning görs huruvida barnet är i behov av skydd från sina föräldrar eller om barnet är tillräckligt tryggt hemma. Här ställs en förväntan på att en önskvärd förälder ska, exempelvis läsa saga och äta mat på kvällen, för att barnet ska ha en trygg barndom. Vi kan också se att ett barn som har bevittnat våld inte förväntas ha en trygg barndom eftersom socialsekreteraren frågar barnet om situationen hemma.

I empirin kunde vi också se att barn och vuxna kategoriserades olika, där barn kategoriserades som ”dem” och vuxna som önskvärda och normala. Med nedanstående exempel vill vi visa på hur barn kategoriseras i förhållande till vuxna.

Man kan aldrig veta vad ett barn ska säga, alltså en vuxen är mer kontrollerad, dem vet varför dem är här, de vet vad de ska säga och vill dem ljuga så gör dem det. Men ett barn, det kan ju bli, alltså ett samtal kan ju vara precis hur som helst

– Göta

Kategorin barn i det här fallet framställs som en motpol till kategorin vuxna, där de vuxna tillskrivs egenskaper som ”kontrollerad” och ”vet vad de ska säga”. De vuxna ställs i kontrast till barnet som kategoriseras som okontrollerade ”man vet aldrig vad ett barn ska säga” och ”ett samtal kan vara precis hur som helst”. Samtidigt kan vi utläsa av citatet att vuxna tillskrivs egenskapen ”att kunna ljuga” medan ett barn inte tillskrivs denna egenskap. Vi menar att dessa karakteristika målar upp en bild av att vuxna är medvetna om sammanhanget de befinner sig i och att barn är omedvetna om detsamma. Att barn tillskrivs egenskapen av att ha mindre förståelse för sammanhanget menar vi får konsekvenser för hur socialsekreterare tänker kring barns förmåga att delta i detta sammanhang. Vi kommer att

återkomma till barns delaktighet, men först efter att vi analyserat hur föräldrarna till barnet kategoriseras.

5.2 Föräldrar med omsorgssvikt

På samma sätt som vi såg att socialsekreterare redan innan första mötet kategoriserat barn som bevittnat våld, kan vi se att socialsekreterare också redan kategoriserat föräldrarna till barnet. Detta eftersom att socialsekreterarna har en förförståelse om att föräldrar som utövar våld mot varandra, automatiskt är bristande föräldrar. Med nedanstående citat belyser vi socialsekreterarnas förförståelse:

Både mamma och pappa, där de stannar kvar i ett förhållande som innebär att den ena slår den andra, alltså det är inte bra föräldrar, de brister i sin föräldraförmåga.

– Göta

I det här citatet kan vi se att föräldrarna till barn som bevittnat våld, både den förälder som blir slagen och den som slår, blir kategoriserade som bristande föräldrar. Genom användandet av ordet "är" kan vi se att påståendet sägs med objektiv modalitet och framställs därmed som en given sanning (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000). Det är just denna givna sanning som vi menar framställer socialsekreterarnas förförståelse, redan innan de träffat föräldrarna för första gången. I vår empiri kunde vi se att alla våra respondenter på ett eller annat sätt framställde föräldrarna som bristande i sin förmåga att se och ta hand om sina barn. Socialsekreterarna framställde att de föräldrar som lever i våldsamma förhållanden har så fullt upp med sig själva och våldet, att de inte klarar av att sätta sina barn i främsta rummet. Börjesson & Palmblad (2008) beskriver att binära dikotomier är centrala för allt socialt arbete. Författarna förklarar att en individ har eller har inte, exempelvis ett funktionshinder, och med detta följer konsekvenser av vad personen kan eller inte kan göra. I vårt fall leder ett sådant resonemang till att föräldrar som lever i ett våldsamt förhållande brister i sin föräldraförmåga. Till följd av denna klassificering tillkommer också vissa specifika karakteristika och handlingar som är knutna till kategorin. Med hjälp av ett citat från en av våra respondenter kommer vi att analysera vilka specifika egenskaper, kännetecken och/eller handlingar som förbinds med kategorin "bristande förälder", samt med vilken affinitet (säkerhet) och modalitet attributen framställs:

Ja, hon [den våldsutsatta] har inte sett barnet riktigt. Utan hon har ju sin upplevelse av det som hänt. ../ Hon har inte sett barnet, hon har inte sett hur rädd det här barnet är kanske.. hon tror kanske inte ens att det [barnet] funnits i samma rum, fastän det varit där.

– Börje

Med citatet vill vi belysa att föräldern som utsätts för våld framställs ha sin egen upplevelse och har inte varit medveten om barnets närvaro. Att föräldern inte sett barnet och att hon har sin egen upplevelse av våldet, uttrycks med objektiv modalitet och därmed som en sanning. Ordet ”*kanske*” tyder på en låg affinitet och påståendet om att föräldern inte sett barnets rädsla och dennes närvaro i rummet, framställs därmed inte som en given sanning. Att det uttrycks med låg affinitet betyder att andra versioner eller tolkningar framställs som möjliga. Det kan finnas fall där föräldern vet att barnet är närvarande i rummet och därmed också ser sitt barn. I de fall där föräldern inte har sett sitt barn har föräldern inte heller sett barnets rädsla och föräldern förväntas inte kunna fånga upp barnets rädsla. Vi fann en intressant kontrast till denna framställning, nämligen hur socialsekreterarna själva framställer sin roll i förhållande till föräldrar och barn.

Min viktigaste uppgift är att träffa barnen och låta dem få prata om sina upplevelser och sätta ord på det som de varit med om. ../ och sen då att jag bekräftar och hjälper barnen att se.

- Börje

Här uttrycker socialsekreteraren att dennes viktigaste uppgift *är* att träffa barnet och låta barnet prata om vad denne varit med om. Användandet av ordet ”*är*” framställer påståendet med objektiv modalitet, som en sanning (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000). Vi kan också analysera ovanstående citatet utifrån transitivitet då vi kan se att den aktiva agenten är socialsekreteraren. Det är socialsekreterarens uppgift att träffa barnet och att hjälpa barnet.

Sammanfattningsvis kan vi därmed se att föräldern som utsätts för våld framställs ha brister i sin förmåga att se barnet och ta hand om barnets rädsla. Socialsekreterare framställs vara den som kan se och bekräfta barnet och hjälpa barnet vidare.

Ovanstående konklusion har vi valt att analysera utifrån begreppet karaktär. I tidigare avsnitt har vi kommit fram till att barnet framställs som ”offer” för våldet. Här kan vi se att föräldern som utsätts för våld också framställs som ”offer”, eftersom våldet de utsätts för påverkar dem så att de inte klarar av att vara en bra förälder. Samtidigt kan vi i det första citatet se att både den föräldern som utsätts för våld och den förälder som utövar våld tilldelas ansvar för situationen de befinner sig i. Den utsatta föräldern förväntas ta sig ur förhållandet för att skydda sig själv och barnet och på så sätt blir den föräldern också ansvarig för barnens situation. Barnen är således inte enbart offer för våldet utan också ”offer” för sina föräldrar. Barnet kan inte välja att ge sig av, det är upp till föräldern. Det som blir extra intressant i sammanhanget är att vi kan se att socialsekreteraren framställs som den som kan reda upp situationen och hjälpa barnet. Socialsekreteraren tar vid där föräldrarna brister och hjälper barnet att komma vidare.

5.3 Föräldrar som klienter

Något som vi funderat över redan i vår problemformulering, är hur socialsekreterarna hanterar relationen med föräldrarna. Enligt Ponnert (2007) finns det ett dilemma gällande barnkonventionen och den starka föräldrarätten i Sverige. Föräldrar har en stark rätt till sina barn och alla våra respondenter berörde ett dilemma som kan uppstå:

Vi får då in en anmälan. Och då gör vi en förhandsbedömning för att bedöma om vi behöver inleda utredning eller inte. Om det finns en oro för det här barnet eller inte. Då träffar vi alltid föräldrarna och vi försöker träffa barnet, om det är möjligt.

– Sigrid

Utifrån citatet kan vi se att det finns en aktiv agens, då det är socialsekreteraren som ”gör” en förhandsbedömning och det är socialsekreteraren som ”bedömer”. Det är också socialsekreteraren som tar emot anmälan och bestämmer träff, *alltid* med föräldrarna och *ibland* med barnet. Vi kan se att barnet är en viktig agent, då det är barnet som socialsekreteraren ska bedöma om det finns en oro för eller inte, men att barnets agens förblir passiv, då barnet inte förväntas göra någonting. Vi ställer oss undrande till hur det kommer sig att barnet framställs med passiv agens, när det faktiskt är barnet som utredningen handlar om och de ska vara delaktiga i allt som rör dem. Vi låter en av våra respondenter förklara:

Det är föräldrarna som ska göra en förändring, det är ju inte barnen, alltså även om det är barnen.. Låt säga att det är ett barn som är utåtagerande beteende som slåss och bråkar och skriker hemma och är fullständigt gränslös. Det är ju fortfarande föräldrarna som måste jobba, det är de som måste förändra något där hemma.. för att barn.. utvecklar detta.

– Iris

Med orden ”ska” och ”är” framställer respondenten sitt påstående med objektiv modalitet, som en oomtvistlig sanning (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000). Eftersom det ”är” föräldrarna som ”ska” göra en förändring, framställer respondenten barnet som oskyldig, så oavsett om barnet är ”fullständigt gränslöst” så faller skulden på föräldrarna. Vi kan se att den aktiva agensen i processen (att förändra) tillskrivs föräldrarna och barnen tillskrivs en passiv roll, som offer, då barnet framställs utveckla ett beteende som denne inte själv kan styra över.

För att summera kan vi se att barn återigen framställs som offer för sin situation och föräldrarna bär ansvaret för att situationen ser ut som den gör. Detta visar sig också tydligt då själva arbetet med att förändra situationen tillfaller föräldrarna. Det framställs vara föräldrarna som ska förändra sitt beteende eller sin situation och genom föräldrarnas förändring kommer barnets beteende och mående också att förändras, förhoppningvis till det bättre.

För att få en djupare förståelse av ovanstående resonemang har vi valt att ta hjälp av Börjesson & Palmblad (2008) som menar att de medborgare som får en ”klientstatus” är de medborgare som anses vara i behov av förändring i sitt liv och hjälp med att vilja förändras till det bättre. Författarna menar vidare att en tendens i skapandet av kategorin ”klient”, är att den domineras av klienternas brister och tillkortakommanden. Vi menar att det är just detta kategoriskapande som gör att det till stor del är föräldrarna som framställs som socialsekreterares klienter. Insatserna som ges riktas inte främst till barnet, utan till föräldrarna, även om det också finns insatser till barnen i form av exempelvis samtalsterapi eller kontaktperson.

5.4 Barns delaktighet inom socialtjänsten

Vad får då dessa kategoriseringar för konsekvenser för barns delaktighet? Foucault betonar att makt och kunskap är förbundna med varandra, då han menar att det inte är möjligt att utöva makt utan kunskap (Nilsson, 2008). Då vi analyserat barn genom kategorisering kan vi se att barn som kategori, framställs ha mindre kunskap än en vuxen, då de saknar förståelse för sammanhanget. Nu vill vi analysera vad denna framställda brist på kunskap, får för konsekvenser för barns delaktighet. Vi har därför analyserat på vilka sätt socialsekreterare kan göra barn delaktiga. Det gjordes genom att vi delade upp barnets delaktighet i två olika kategorier: inflytande och medverkan. Där vi menar att inflytande är det tillfälle då barn genom att vara delaktigt får inflytande, det vill säga att barnet tilldelas makt att påverka, det kan vara i utredningen, över insatser eller i behandlingen. Medverkan menar vi, är de tillfällen då barnet exempelvis får berätta sin upplevelse av vad som hänt. Barnet är då aktivt medverkande genom att berätta, det vill säga barnet tilldelas en viss makt genom att barnets medverkan får effekt, i utredningen, över insatser eller i behandling. Då vi analyserat vårt material upptäckte vi att vi också behövde dela upp barnets medverkan i två underkategorier, nämligen aktiv eller passiv medverkan, där passiv medverkan är de gånger då barnet enbart beskrivs ha mottagit information och därigenom inte fått (eller inte använt sig av) den makt som finns att tillgå. Under intervjuerna lät vi respondenterna själva beskriva på vilka olika sätt barn kan göras delaktiga i socialsekreterares arbete. Nedan följer ett exempel:

Alltså de [barnen] kan göras delaktiga på många sätt. Vissa kan man sitta och ha samtal med och andra är bara med i rummet och lyssnar. Bara att de är med, känns som att då är de mer delaktiga. Att man gör ingenting bakom ryggen på dem. /.../ Man kan ju rita med dem. Man kan leka.

– Pelle

Ordet ”kan” är ett exempel på en modalitet som på ett bestämt sätt konstruerar sociala relationer. Denna modalitet kallas tillåtelse och innebär att talaren ger mottagaren lov att göra på olika sätt (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000). I det här fallet har socialsekreteraren tillåtelse att använda olika metoder för att göra barn delaktiga. Vem som ger tillåtelsen är i citatet inte synligt, då agensen är passiv (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000). Det kan vi se genom att det i den första meningen inte framkommer vem agenten är, det framkommer enbart att barn kan göras delaktiga på olika sätt. Vidare kan vi se att respondenten har en bred

variation på ordet delaktighet. Barn kan anses vara delaktiga genom både samtal och lek men också genom att sitta med i rummet och få information. Alla våra respondenter beskrev att de hade flera metoder för hur barn kan göras delaktiga, likt ovanstående citat. Många av respondenterna ansåg att barn är delaktiga, då de blir informerade om vad som kommer att hända i nästa skede. Det påståendet menar vi blir en form av passiv delaktighet då barnet inte behöver agera utan endast behöver ta emot information, för att anses vara delaktigt.

Nedan följer ett exempel från en av respondenterna gällande om barn är kapabla att själva besluta över vilken insats som är relevant och på så sätt också få inflytande i socialsekreterarens beslut:

Där tycker jag kanske att vi [socialsekreterare] brister ganska mycket. Det är klart att vi tillfrågar barnen vad de tycker /../ eller jag tänker att i utredningen står det ju faktiskt barnets uppfattning om föreslagna insatser. /../ Men barnet får nog inte vara med så mycket och bestämma. Det är nog när man [barnet] är lite större.. Har någon tolvåring själv valt att ha en kontaktperson, då tänker jag att det är klart att jag lyssnar på det och tar tillvara på det. Men annars är det ofta som vi tänker.... Och föräldrarna måste ju hela tiden tacka ja.

– Sigrid

I det här citatet kan vi se att agensen är närvarande i samtalet eftersom vi kan se aktiva verb (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000). Exempelvis ”*jag lyssnar*” och ”*tar tillvara på*” samt att det är ”*som vi tänker*”. Agensen framställer relationerna mellan de bestämda identiteterna. En närvarande agens skapar jämlika relationer medan en distanserad agens skapar ojämlika relationer (ibid). I vårt exempel handlar det om att socialsekreteraren och barnet framställs på ett likvärdigt och personligt sätt och därmed framställs det finnas utrymme för diskussioner dem emellan (ibid). Det är *klart* att respondenten tillfrågar barnet vad dennes uppfattning är, vilket vi menar är en form av aktiv medverkan men inte en form av inflytande, eftersom respondenten därefter säger att barnet *inte* får vara med och bestämma. Barnet får tycka till om insatsen, men det är socialsekreteraren som tänker ut insatsen och det är föräldrarna som ska tacka ja till den. Det är därmed socialsekreteraren och föräldrarna som framställs inneha den aktiva agensen i denna process och inte barnet.

Meningen som framställer att föräldrarna hela tiden "måste" tacka ja till insatser, sägs med objektiv modalitet och därmed framställs som givet. Barnet, däremot, får "nog" inte vara med och bestämma, vilket sägs med låg affinitet och därmed framställs det med viss osäkerhet. Det är inte givet att barnet är med och bestämmer. Att barnet "nog" får vara med när barnet blir större, sägs också med låg affinitet och är därmed inte givet. Det blir således upp till någon annan än barnet, att besluta om det ska få vara med och bestämma eller inte. Även om barnet är lite större, exempelvis tolv år, och själv har valt sin insats, är det i slutändan en subjektiv bedömning som görs av socialsekreteraren om insatsen är berättigad eller inte. Det kan vi se genom att modaliteten som uttrycks som subjektiv genom, "jag tänker" och att "jag lyssnar" på barnet och tar tillvara på dennes åsikter. Barnet *kan* alltså få inflytande över insatsen, men det är upp till någon annan än barnet att göra bedömningen över huruvida barnet ska få vara med att bestämma eller inte.

Vi har tidigare visat att barn som bevittnat våld blir kategoriserade, dels som barn i relation till vuxna samt som offer, detta menar vi får konsekvenser för barnets rätt att vara delaktigt. I nedanstående citat vill vi visa på denna konsekvens:

Jag tror att man kan få ut mycket av att prata med barnen och samtidigt så ska de kanske inte välja i alla lägen, därför att jag tror att det är svårt för dem att välja. Men man kan alltid prata med barnen för att höra vad barnet själv tycker. Och sen tycker jag att man kanske inte alltid ska gå på det till 100 % men jag tycker det är viktigt att ha det med. /../ att det betyder någonting för de besluten jag tar. Och att man lyssnar på dem.

– Göta

Citatet vill vi analysera både utifrån transitivitet, då vi kan se på processen och dess agens, och modalitet. Agenterna är närvarande i citatet då det är socialsekreteraren som "tror" och "tycker" och det framgår att det är socialsekreteraren som "tar" beslutet. Samtidigt ser vi modaliteten "kan" vilket ger socialsekreteraren tillåtelse att välja om denne ska prata med barnet, för att höra vad barnet anser om den föreslagna insatsen, men det är ingenting som framställs som givet för socialsekreterare att göra. Respondenten uttrycker att det "är" svårt för barn att välja, vilket sägs med objektiv modalitet och därmed som en given sanning. Vidare beskriver respondenten att "jag tycker" att det "är" viktigt att ha med barnets åsikt

och att barnet ska känna att det är lyssnat till. Det beskrivs med subjektiv modalitet och hög affinitet, vilket betyder att det är en subjektiv åsikt som sägs med hög grad av säkerhet (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000). För socialsekreteraren framställs det som viktigt att ha med barnets åsikt så att det känner att det är lyssnat till men det framställs inte som självklart att alla socialsekreterare har samma prioritering.

Foucault menar att makt och kunskap förutsätter varandra (Nilsson, 2008). Följden av detta resonemang blir att om kunskap saknas, så saknas också makt. I ovan citat framställs barn ha svårt att välja och som vi tidigare visat kategoriseras barn inte ha samma förståelse som en vuxen. Detta medför att barn framställs sakna kunskap och därmed, enligt Foucaults tankesätt, också makt. Vi menar att denna framställning påverkar deras delaktighet på så sätt att deras delaktighet blir begränsad.

5.5 Makten inom socialtjänsten

Vår nästa undran blir därmed, om inte barnet tilldelas makt, vem tilldelas då makten istället? I empirin kunde vi se ett mönster av att respondenterna, i de flesta fall, framställde föräldrarna som de som innehar makt, eftersom de framställs inneha makten över huruvida socialsekreterarna får eller inte får träffa barnet. I några fall tillfaller makten istället socialsekreteraren, om det finns skäl för exempelvis tvångsomhändertagande av barnet, vilket exemplifieras nedan:

För det är ju faktiskt de föräldrar som inte vill att vi ska träffa barnen överhuvudtaget och är det inte.. det är ju inte alla gånger vi kan tvinga föräldrarna heller.

- Lisa

Citatet har vi valt att analysera utifrån transitivitet. Vi kan se att det är föräldrarna som tilldelas den aktiva agensen, eftersom det är dem som ”vill” eller ”inte vill” att socialsekreteraren ska träffa deras barn. Vidare kan vi utläsa att socialsekreterare inte vid alla tillfällen kan tvinga föräldrarna att gå med på att socialsekreteraren ska få träffa deras barn, men att det finns tillfällen då ett sådant tvång skulle bli möjligt. Vi överlåter till en annan av våra respondenter att förklara det närmre:

Vissa säger att vi hotar med ett LVU [tvångsomhändertagande] men det är ju inte riktigt det vi vill.. men man får säga till dem [föräldrarna] att det är det här [insatser föreslagna av socialsekreteraren] som krävs annars så måste vi placera era barn, ofta är de såklart samarbetsvilliga då.. det är inte många som vill bli av med sina barn.

– Anna

Här kan vi se det som Foucault menar med att kunskap och makt hänger tätt samman, eftersom den som innehar kunskap också besitter makt (Nilsson, 2008). I ovanstående citat kan vi se att socialsekreteraren innehar kunskap om lagstiftning för tvångsomhändertagande och denna specifika kunskap ger socialsekreteraren makt. Detta fall kan vi också se att denna kunskap används som medel för att få fram den effekt av förändring hos föräldrarna, som socialsekreteraren vill uppnå. Foucault betonar att makt är dynamiskt och föränderligt vilket betyder att styrkeförhållandet mellan de som innehar makt och de som inte har makt, kan förändras. De som är i överläge vid ett tillfälle, kan hamna i underläge vid nästa (ibid). Det maktförhållande som Foucault beskriver kan vi också se i vår empiri, de gånger då socialsekreterarnas kunskap om tvångsomhändertagande inte går att använda sig av:

Jag tycker det är väldigt frustrerande där vi vet att det förekommer våld men där de [föräldrarna] ständigt förnekar.. Där de inte tar steget för att skydda sina barn
../ Och det är ändå inte illa nog för oss att göra ett LVU och vi kan inte göra någonting åt det ../ och barnen skriker efter hjälp

– Iris

Det här citatet har vi valt att analysera med hjälp av begreppet transitivity. Vi kan i citatet se att agensen i processen (att skydda barnet) är närvarande då den tillskrivs föräldrarna. Det är föräldrarna som framställs kunna förändra någonting för att skydda sina barn, men de väljer istället att inte "ta steget". Det menar vi gör att socialsekreterare framställs inte kunna göra någonting och innehar därmed ingen agens i processen, eftersom föräldrarna inte vill ha socialsekreterarens hjälp. Socialsekreteraren framställs därmed vara beroende av föräldrarnas vilja att ta emot hjälp för att själv kunna agera.

Utifrån Foucaults begrepp makt kan vi se att maktförhållandet har förändrats, eftersom makten har förflyttats från socialsekreterare till föräldrarna. Foucault förklarar att makt till sin karaktär är produktiv vilket innebär att den inte bara handlar om förbud, utan att den också framkallar njutning, skapar vetande och diskurser. Den njutning som kan beskrivas beträffande maktutövning, handlar inte främst om förmågan att förbjuda någonting utan om att kunna åstadkomma resultat (Nilsson, 2008). Vilket vi menar skulle kunna förklara den frustration som socialsekreteraren framställer av att ingenting kunna göra för att uppnå förändring, även om barnet skriker efter hjälp. Barnet framställs som maktlöst då deras rop på hjälp inte får någon verkan.

5.6 Sammanfattning - studiens analys av text

I det första avsnittet kommer vi fram till att våra respondenter var överens om att våldet som de bevittnat är skadligt för dem. Det framställs vara extra jobbigt för barn eftersom de har en känslomässig relation till sina föräldrar och barnet framställs inte kunna förstå våldet. Vi fann att socialsekreterarna kategoriserade barnet som offer för våldet och genom sin kategorisering bar socialsekreterarna med sig föreställningar om att barnet inte samtidigt kunde ha en trygg barndom. Vi fann också att barnet framställs i kontrast till vuxna, där vuxna tillskrivs vissa egenskaper och barn andra egenskaper.

I andra avsnittet såg vi att socialsekreterarna framställs ha en förförståelse om att föräldrar som utövar våld mot varandra brister i sin föräldraförmåga. Då de framställs inte kunna sätta sitt barn i främsta rummet, eftersom våldet påverkar dem i hög utsträckning. Vi fann också att respondenterna framställde att deras viktigaste uppgift är att lyssna på och bekräfta barnet så att barnet kan bearbeta händelserna som de varit utsatta för. Föräldrarna som framställs som de som är ansvariga för situationen och därmed också ansvariga för att förändra situationen. Motivationsarbetet som socialsekreterarna gör framställs rikta sig i högre utstäckning till föräldrarna och i lägre utstäckning till barnet.

Gällande barnets delaktighet kunde vi se att det framställs finnas flera olika sätt på vilka barn kan göras delaktiga, allt från att ha samtal till att barnet sitter med i rummet. Det framställs som att socialsekreterarna gör subjektiva bedömningar huruvida barnet kan göras delaktigt och i vilken utstäckning det kan ske. Det framställs även som att det är föräldrarna som ska tacka ja för att socialsekreterarna ska få tillgång till barnet. Våra respondenter framställde att

för dem själva var det viktigt att lyssna på barnet och i någon utstäckning göra barnet delaktigt, men det framställs inte som självklart att alla socialsekreterare resonerar på samma sätt. Vidare fann vi eftersom barn inte framställs ha samma förståelse för sammanhanget som en vuxen begränsar detta barnets delaktighet, då respondenterna ställer sig tveksamma till om barnet kan fatta de beslut som behövs.

I det avslutande avsnittet fann vi att respondenterna framställde föräldrarnas makt som stor eftersom de framställs inneha makt över huruvida socialsekreterarna får träffa barnet eller inte. Vi fann också utifrån Foucaults maktbegrepp att eftersom socialsekreterarna har kunskap om tvångsomhändertagning av barn kunde de genom kunskapen agera i mötet med föräldrarna. Det framställs som att socialsekreterarna använder sin kunskap för att uppnå den förändring som de anser att föräldrarna behöver göra för att skydda barnet.

5.7 Diskursiv praktik och social praktik

När en analys av den diskursiva praktiken genomförs är det intressanta hur texten produceras och konsumeras, det vill säga hur texten framförs och tolkas (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000). För att kunna analysera den diskursiva praktiken har vi studerat de *intertextuella kedjor*, som våra respondenter bygger sina utsagor på. Det vill säga hur våra respondenter bygger sina argument på redan tidigare berättelser. Här vill vi också introducera Faricloughs (2010) begrepp *interdiskursivitet*. Om våra respondenters utsagor har en hög grad av interdiskursivitet, betyder det att de verkar inom olika diskurser och därigenom bidrar de till förändring. Om våra respondenter istället bygger sina utsagor på upprätthållande av de rådande diskurserna, är det en låg form av interdiskursivitet. Genom detta kan vi jämföra våra respondenters uttalande med varandra och med tidigare forskning inom området. För att kunna analysera den sociala praktiken behöver vi klargöra vilka handlingar som inte nödvändigtvis är diskursiva och även klargöra vilka handlingar som är socialt förankrade inom socialtjänsten. På så sätt kan vi synliggöra hur förhållandet mellan text, diskurser och social praktik ser ut.

Genom vår överblick i det tidigare avsnittet om forskning kunde vi se att det finns två rådande diskurser gällande barn, *barn som objekt* och *barn som subjekt* (Hultman, 2013; Ponnert, 2007). Som vi visat på tidigare i analysen framställer våra respondenter barn som offer för sin situation och för sina föräldrar. Dessa påståenden sägs med hög säkerhet och objektiv

modalitet och är därmed inte öppna för tolkning (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000). Vi har också kunnat se att barn framställs som passiva agenter både i våldsprocessen och i förändringsarbetet i familjen. Vi menar att detta pekar mot ett upprätthållande av diskursen ”barn som objekt” eftersom det inom diskursen barn som objekt, finns en syn på barn som passiva objekt för deras föräldrars uppfostran och omsorg.

Sedan 1980-talet har diskursen barn som objekt fått konkurrens av en annan diskurs som kommit att mer och mer utvecklats till att se barn som subjekt (Hultman, 2013). Det kan vi se genom att barn numera ses som sociala, aktiva aktörer med kompetens att skapa mening och förhandling med sin omgivning. Forskning visar att: barn ska vara delaktiga i utvecklingen av sin egen livssituation och ges möjlighet att vara aktiva aktörer i frågor som rör dem (Hultman, 2013; Sonnert, 2007). Deras åsikter och upplevelser ska tolkas som lika värdefulla som vuxnas åsikter och upplevelser (Prout, 2005). I lagstiftningen kan vi se att det finns en tvetydighet gällande dessa två diskurser, eftersom den svenska lagstiftningen ger föräldrar en stark föräldrarätt och barnet en svagare rättsställning gentemot sina föräldrar (Ponnert, 2007). Även Rasmusson (2008) menar att lagstiftningen betonar barnets rättigheter och ställning som enskild individ, men innehåller också en kluvenhet i synen på barnet som egen aktör med rättigheter eller som en medlem i familjen. I våra respondenters utsagor kan vi också se denna kluvenhet eftersom de talar om barnets rätt att vara delaktigt. Som vi tidigare visat i analysen framställs barns delaktighet i högre utsträckning med subjektiva modaliteter och låg affinitet, grad av säkerhet av respondenterna. Det framställs i hög utsträckning vara någon annan än barnet som bedömer hur barnets delaktighet ska ta sig uttryck och det framställs vara upp till varje enskild socialsekreterare att göra denna bedömning. Även Rasmusson (2008) fann i sin studie en liknande kluvenhet där hon menar att socialsekreterare har ett ambivalent förhållningssätt till barns rätt att delta och göra sin röst hörd. Våra respondenter, precis som i Rasmussons studie, framställer sig vara noga med att lyssna på barnet men är tveksamma på om barnet ska och kan vara med och bestämma. Även andra forskare pekar på denna kluvenhet, exempelvis Dahlstrand (2004) som menar att trots att lagstiftningen syftar till att barn ska ha rätt att komma till tals, genomsyras lagstiftningen av en bristande tilltro till att barn har den nödvändiga kompetens som krävs för att fatta beslut i alla frågor som rör dem. Här menar vi att vi kan se att de två diskurserna som vi tidigare funnit i vår empiri, nämligen barn som objekt och barn som subjekt. Diskurserna står i mångt och mycket i motsats till varandra och skapar ambivalens hos socialsekreterare.

För att kunna analysera den sociala praktiken måste vi klarlägga vad som är social praktik och vad som är diskursiv praktik. Social praktik menar Winther-Jørgensen & Phillips (2000) är de handlingar som blivit förankrade inom en institution och därmed uppnått en viss regelbundenhet. Inom socialtjänsten, tolkar vi, att det exempelvis kan vara det beslut som fattas eller klientmötenas utformning. Medan diskursiv praktik är exempelvis den bedömning som föregår ett beslut eller den interaktion som pågår under ett möte. Som vi ser det hänger dessa tätt samman och diskurserna påverkar och påverkas av den sociala praktiken. I vår analys kan vi se att diskursen barn som objekt och barn som subjekt båda påverkar den sociala praktikens utformning. Diskursen ”barn som objekt” påverkar socialsekreterarnas framställning av hur dem förstår barn och barns sätt att vara. Diskursen ”barn som subjekt” påverkar socialsekreterarna på så sätt att de är tvungna att göra barnet delaktigt i sitt arbete. I vår analys kan vi se att den diskursordning som i hög utsträckning råder är den om ”barn som objekt”. Eftersom vi funnit att när våra respondenter resonerar kring barns delaktighet så faller de tillbaka på att barn är känsligare och inte kan antas veta vad som är bäst för dem själva. Således kan vi se att den diskursiva praktiken och den sociala praktiken hänger tätt samman men att barn som objekt, är den diskurs som har störst fäste i sättet att tala om och med barn. Interdiskursiviteten är därmed låg och våra respondenter verkar för upprätthållande av diskursen, ”barn som objekt”.

6. Avslutande diskussion

Vi är medvetna om att vår studie inte går att generalisera eftersom det är svårt att överföra resultaten till andra miljöer. Det är också svårt att upprepa en intervjustudie eftersom respondenterna inte tvunget blir de samma. Vår studie hade behövts kompletteras med ytterligare studier för att kunna göra jämförelser och kopplingar för att få en högre representativitet. Våra resultat kan därför bara säga något om de personer som har medverkat i studien och går därför inte att generalisera. Vårt metodval gör att vi enbart har kunnat analysera hur socialsekreterarna framställer våra olika teman och inte hur de faktiskt handlar i en konkret situation.

I vår kritiska diskursanalys har vi funnit att de socialsekreterare vi intervjuat kategoriserar både barn och deras föräldrar, redan innan deras första möte med socialsekreterarna. Barn som kategori, beskrivs ha mindre kompetens och förmåga att fatta beslut än en vuxen och därmed menar vi att barnet framställs som objekt. Kategorin ”barn som bevittnat våld”

tillskrivs, utifrån vår analys, karaktären av offer, eftersom de inte framställs kunna förstå eller påverka våldet som pågår i familjen. Föräldrarna framställs som ”bristande” då de brister i sin förmåga att se sitt barn och ta hand om barnets rädsla. Föräldrarna framställs också som ansvariga över sin situation och därmed åläggs de allt förändringsarbete av socialsekreteraren. Utifrån respondenternas utsagor menar vi att det kan finnas en risk med att det är föräldrarna tillskrivs allt förändringsarbete, då vi menar att det kan innebära att deras delaktighet kanske överskuggar barnets. En annan aspekt av socialsekreterarnas kategorisering av barnet och dennes föräldrar är att de kan osynliggöra andra versioner och berättelser av familjerna som socialsekreterarna möter. Vi ställer oss frågande kring hur det skulle sett ut, om socialsekreterarna inte hade haft någon förutfattad mening om familjerna de möter. Vilka versioner och berättelser hade då blivit möjliga?

Vi har visat på att socialsekreterarnas kategorisering av barn som bevittnat våld och deras föräldrar verkar inom diskursen ”barn som objekt”. Utifrån socialsekreterarnas utsagor framställs de upprätthålla diskursen, då vi fann att de framställer barnet som en passiv aktör i högre utsläckning än föräldrarna. Barnet framställs ha egenskaper såsom mindre kapabel att förstå sammanhanget det befinner sig i och mindre kapabel att fatta beslut. Dessa egenskaper menar vi kan få konsekvenser för barnets delaktighet då socialsekreterarna framställer att de uppnått kravet på barns delaktighet genom att de har gett barnet information om vad som kommer hända i nästa skede. Vi ställer oss frågande till om barnet verkligen är delaktigt då? Är närvaron i rummet det som gör barnet delaktigt? Om barnet istället hade framställts som en aktiv medlem i sin familj, hade kanske barnet också tilldelats en mer aktiv roll i familjens förändringsarbete.

Vi menar att genom socialsekreterarnas kategoriseringar av barnet och dennes föräldrar så tillskrivs föräldrarna det mesta förändringsarbetet. Vi menar att genom våra respondenters framställning av att det är föräldrarna som är i behov av förändring så framställs föräldrarna som ”klienter” i högre utsträckning än barnet. Våra respondenter framställer att ett påtagligt dilemma kan vara de fall då föräldrarna inte vill ha hjälp av socialtjänsten. Om föräldrarna inte vill ha någon hjälp kan socialsekreteraren inte heller hjälpa barnet. Det framställs först vara i de grävsta fallen, som socialsekreterarna kan gå förbi föräldrarnas rätt till sitt barn och tvångsomhändertaga barnet. Vi fann att socialsekreterarnas kunskap om att det går att tvångsomhändertaga barnet, kan användas som ett medel för att motivera föräldrarna att vilja ta emot socialsekreterarnas förslag till förändring. Föräldrarna framställs kunna välja att

använda sin makt och tacka nej till det som socialsekreterarna föreslagit eller tacka ja och ta emot hjälp. Socialsekreterarna framställer sin viktigaste uppgift som att vara den som lyssnar och ser barnet, när föräldrarna brister. Alla våra respondenter ansåg att det var en självklarhet för dem att försöka få barnet delaktigt.

Som vi visat i vår analys påverkar den diskursiva praktiken den sociala praktiken och tvärtom. I socialtjänstlagen kan vi se spår av både diskursen ”barn som objekt” och ”barn som subjekt”. Det blir således ett dilemma för socialsekreterarna i sitt arbete med barn som bevittnat våld att förhålla sig till dessa motstridigheter (Rasmusson, 2008; Hultman, 2013). Vi fann också att våra respondenter tenderade att verka för ett upprätthållande av diskursen av barn som objekt, eftersom de tog barns brist på kunskap och förståelse som en förgivettagen sanning. Vi hade tyckt att det vore intressant att i en fördjupande studie kunna återgå till våra respondenter för att ställa ytterligare frågor kring de resultat som vi fått fram i denna studie. På så sätt kunna fördjupa vår analys och få svar på de nya frågor som väckts under arbetets gång.

Om vi ska spekulera in i framtiden tror vi att diskursen ”barn som subjekt” kommer att ta större plats och därmed kommer barnets delaktighet också bli större. Vad det kommer leda till kan vi inte säga men vi tror att det kommer att påverka mötet mellan socialsekreterare och barn som bevittnat våld på ett positivt sätt där barnets åsikter tillmäts mer betydelse än vad det gör idag. Vi tror att om barnet ses som en aktör vars åsikter får samma betydelse som en vuxens kommer de att tilldelas kunskap och därmed också makt att bestämma över sitt eget liv.

7. Referenser

Ahrne, G & Svensson, P (2011) ”Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen”. I Göran Ahrne & Peter Svensson (red) *Handbok i kvalitativa metoder*. Liber AB: Malmö

Broberg, A, Almqvist, L, Axberg, U, Grip, K, Almqvist, K, Sharifi, U, Cater, Å.K, Forsell, A, Eriksson, M & Iversen C (2011) *Stöd till barn som bevittnat våld mot mamma: Resultat från en nationell utvärdering*. Göteborg: Göteborgs, Örebro, Karlstads och Uppsala universitet

Bryman, A. (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder* Malmö: Liber AB

Burr, V (2004) *Social constructionism*. London: Routledge

Börjesson, M (2009) *Diskurser och konstruktioner - En sorts metodbok*. Studentlitteratur:
Lund

Börjesson, M. & Palmblad, E. (2007) ”Introduktion – Motsatsen till relativism, detta bör vi aldrig glömma, stavas absolutism.” I Mats Börjesson och Eva Palmblad *Diskursanalys i praktiken*. Malmö: Liber AB

Cederborg, A-C (2014) “Inledning” I Ann-Christin Cederborg (red.) *Barnperspektiv i Socialtjänsten*. Gleerups: Malmö

Dahlstrand, L (2004) *Barn deltagande i familjerättsliga processer*. Uppsala universitet,
juridiska institutionen

DS 2004:56: Barn i brottets skugga

Eriksson, M. Oranen, M. Solberg, A & Vatnar Bø, S K (2007) ”Nordiska perspektiv på barn som upplever våld i sin familj” I Maria Eriksson (red.) *Barn som upplever våld. Nordisk forskning och praktik*. Gothia: Stockholm

Eriksson, M (2011) “Contact, Shared Parenting, and Violence: Children as Witnesses of Domestic Violence in Sweden”. I *International Journal Of Law, Policy & The Family*, 25, 2, pp. 165-183, SocINDEX with Full Text, EBSCOhost, viewed 21 October 2014.

Fairclough, N (2010) *Critical Discourse Analysis – The Critical Study of Language*. Harlow:
Longman

Fridh, B & Norman, G (2008) *Att utreda när barn far illa: en handbok om barnavårdsutredningar i socialtjänsten*. Gothia: Stockholm

Hultman, E (2013) *Barnperspektiv i barnavårdsutredningar – med barns hälsa och barns upplevelser i fokus*. Institutionen för beteendevetenskap och lärande, Linköpings universitet:
Linköping

IVO 2014-2: Våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Slutrapport från en nationell tillsyn 2012–2013

- Jönson, H (2010) *Sociala problem som perspektiv - en ansats för forskning & socialt arbete*. Malmö: Liber
- Killén, K (2009) *Barndomen varar i generationer: om förebyggande arbete med utsatta familjer*. Lund: Studentlitteratur
- Källström Cater, Å & Överlien, C (2008) "Etiska dilemman i tolkande forskning med barn som upplevt våld" I Maria Eriksson, Åsa Källström Cater, Gunilla Dahlkild-Öhman & Elisabet Näsman (red.) *Barns upplevelser om våld - att tolka och förstå*. Gleerups: Malmö
- Lindgren, S-Å (2007) "Michel Foucault och sanningens historia" I Per Månson (red.) *Moderna samhällsteorier - traditioner, riktningar, teoretiker*. Smedjebacken: Rabén Prisma
- Lindholm, J (2014) "FN:s konvention om barnets rättigheter" I Ann-Christin Cederborg (red.) *Barnperspektiv i socialtjänsten*. Gleerups: Malmö
- Mattson, T (2010) *Intersektionalitet i socialt arbete*. Gleerups utbildning AB: Malmö
- Miller, L, Cater, A, Howell, K, & Graham-Bermann, S (2014) "Perpetration patterns and environmental contexts of IPV in Sweden: Relationships with adult mental health" I *Child Abuse & Neglect*, 38, 1, pp. 147-158, Social Sciences Citation Index, EBSCOhost, viewed 21 October 2014
- Nilsson, R (2008) *Foucault: en introduktion. Égalité*
- Nyberg, L (2004) *Barnaga är förbjudet i Sverige*. barnombudsmannen.se. Elektronisk resurs, wiewed 29 December 2014
- Ponnert, L (2007) *Mellan klient och rättssystem: tvångsvård av barn och unga ur socialsekreterares perspektiv*. Socialhögskolan, Lunds universitet: Lund
- Prop 2006/07:38 *Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor*
- Prop 2012/13:10 *Stärkt stöd och skydd för barn och unga*
- Prout, A (2005) *The future of childhood: towards the interdisciplinary study of children*. Abingdon: Routledge Falmer
- Rasmusson, B (2008) *Det är ju inget dagis precis: barns och föräldrars kontakter med barnahus*. Sociologiska institutionen, Lunds universitet: Lund

- Ritzer, G (2013) *Sociologisk teori*. Malmö: Liber
- Sahlin, I (1999) ”Diskursanalys som sociologisk metod” I Katarina Sjöberg (red.) *Mer än kalla fakta - kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur
- Singer, A (2000) *Föräldraskap i rättslig beslysnig*. Uppsala: Iustus förlag
- Skivenes, M & Strandbu, A (2006) “A child perspective and children’s participation” I *Children Youth and Environments*, 2, p.10. JSTOR Journals, EBSCOhost, viewed 11 November 2014
- Socialstyrelsen (2011) *Våld: en handbok om socialnämndens ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld*. Socialstyrelsen: Stockholm
- SOSFS 2009:22 *Socialstyrelsens allmänna råd om socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor samt barn som bevittnat våld*. Socialstyrelsen: Stockholm
- SOU 2001:72 *Barnmisshandel - att förebygga och åtgärda*. Slutbetänkande från kommittén mot barnmisshandel
- SOU 2014:49 *Våld i nära relationer - en folkhälsofråga*
- Stern, R (2006) *The child's right to participation: reality or rhetoric?* Uppsala universitet: juridiska institutionen
- Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet: Stockholm
- Watt Boolsen, M (2009) *Kvalitativa analyser - forskningsprocess, människa, samhälle*. Malmö: Gleerups
- Werner, E & Smith, R (2003) *Att växa mot alla odds. Från födelse till vuxenliv*. Svenska föreningen för psykisk hälsa. Stockholm: Svenska föreningen för psykisk hälsa
- Winther- Jørgensen, M & Phillips, L (2000) *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur
- Överlien, C & Hydén M (2007) ”Att tvingas lyssna - hur barn bevittnar pappas våld mot mamma” I *Barn*, nr 1 2007:9-25. Norsk senter for barneforskning, viewed 22 november 2014

8. Bilagor

8.1 Bilaga 1 - Informationsbrev

Vi som skriver uppsatsen heter Charlotta Karlsson och Sandra Hjärpe. Vi läser termin sex på socionomprogrammet, institutionen för socialt arbete vid Lunds Universitet, i Helsingborg. Syftet med vår uppsats är att undersöka hur socialtjänsten arbetar med barn som har bevittnat våld i nära relationer. I stora drag är vi intresserade av att undersöka hur socialsekreterare definierar samt arbetar för att dessa barn kommer till tals och görs delaktiga i er kontakt med dem. Eftersom syftet är att undersöka socialsekreterares verklighet är vi därför endast intresserade av att intervjua yrkesverksamma.

Vi är väldigt tacksamma över att just du valt att medverka i vår studie. Dina erfarenheter och upplevelser är betydelsefulla för genomförandet av vår undersökning. Din medverkan är helt frivillig, vilket innebär att du när som helst får lov att avbryta intervjun och din medverkan utan att ange något specifikt skäl för det. Du kan även välja att avstå att svara på frågorna som du inte kan eller inte vill svara på. Intervjumaterialet kommer att lagras på ett sådant sätt att ingen utomstående ska komma åt uppgifterna. Din medverkan kommer att vara anonym och informationen som skulle kunna avslöja din identitet såsom ålder, kön, arbetsplats och så vidare kommer att avlägsnas eller anonymiseras. Dina personuppgifter kommer inte att spridas vidare och informationen vi får kommer endast användas till denna studiens ändamål. När uppsatsen är klar kommer all information vi fått under intervjun att förstöras.

Under intervjun kommer vi att använda oss av en bandspelare, för att ha en möjlighet att göra en fullständig redogörelse av vad som sagts under intervjun i efterhand. Intervjun beräknas ta cirka 30-40 minuter. Efteråt kommer vi att skriva ut hela intervjun i textform och då får du möjlighet att läsa genom och komma med synpunkter om det är något som vi har missförstått eller som är oklart. Vi kommer även att skicka vårt färdiga resultat till dig som du kan ta del av om du vill.

Du kan när du vill kontakta oss både innan och efter intervjun om du har några frågor eller synpunkter.

Återigen, stort tack för att du valt att medverka i vår uppsats!

Hälsningar, Charlotta och Sandra

8.2 Bilaga 2 - Intervjuguide

Introduktion: Denna intervju kommer att utgöra underlag för en kandidatuppsats inom socialt arbete på Socialhögskolan, Lunds universitet. Syftet är att undersöka hur socialsekreterare identifierar, lyfter fram och argumenterar kring begreppet delaktighet samt hur socialsekreterare hanterar barn och föräldrars intressen, både tillsammans och/eller var för sig.

Upplägg: Intervjun utgår från socialsekreterarnas erfarenheter där eget resonemang och exemplifiering uppmuntras. Intervjun beräknas ta cirka 30 minuter, och utförs av en intervjuare och en lyssnare. Intervjun kommer att spelas in.

BAKGRUND

- Kan du vara vänlig att berätta lite om dig själv?
Ålder, utbildning, yrkeserfarenhet, din väg in i yrket?
- Kan du berätta om ditt nuvarande arbete och dina viktigaste arbetsuppgifter?

BARN SOM BEVITTNAT VÅLD

- Vad skulle du beskriva att barnet har upplevt då det har bevittnat våld? Kan du ge några exempel?
- Hur går det till då ett ärende kommer in där barn bevittnat våld?
- Vad anser du att barnet kan bidra med i utredning/behandling?

- Vilken information från barnet söker du?
- Hur använder du dig av barnets åsikter i utredning/behandling?
- Anser du att barn kan vara med och bestämma vilka insatser/vilken behandling som barnet får?

- Anser du att barn är kapabla att: Veta vad som är bäst för barnet själv? Oberoende av ålder? Föräldrar? Allvarlighet?

DELAKTIGHET

- På vilka olika sätt kan barn göras delaktiga? Exempel?

- Om barnet inte vill samtala, hur gör du dem delaktiga?
Uppnår man kravet på delaktighet om barnet ej vill prata?
- Hur går ett barnsamtal till? Vad pratar ni om?
- Hur fungerar det med att barnet får bestämma i samtalet? Hur tänker du kring barnets bestämmande? Vad får barnet bestämma?

- Finns det tillfällen då du anser att du inte kan och/eller behöver prata med barn (som bevittnat våld)? På vilka grunder?
- Varför tror du att det är viktigt att barn får känna sig delaktiga?

RELATION TILL FÖRÄLDRAR

- Hur tas kontakten med föräldrar då ni får kännedom om våld i familjen?

- Hur arbetar du med relationen med föräldrarna?
- Brukar barnet och föräldrars beskrivningar av våldet stämma överens? Om inte, vad skiljer de åt och varför tror du att det är så?

- Hur tänker du kring barnperspektivet i förhållande till föräldrarätten i Sverige?
- På vilket sätt får barnet inflytande när du motiverar ditt beslut?
Hur görs avvägningen mellan föräldrarnas och barnets åsikter?
- Om föräldrarna (en eller båda) har en åsikt och barnet en annan – hur hanterar du det?

Avslut: Intervjuaren frågar respondenten om det är något som denne anser är utav vikt eller som kan vara av intresse för undersökningen som vi inte har berört i vår intervju. Vi frågar intervjupersonen om vi får lov att ringa för att eventuellt ställa någon kompletterande fråga. Sedan tackar vi respondenten för dennes medverkan.